

Razine značenja u Pjesmi nad pjesmama

Toth, Lidija

Master's thesis / Diplomski rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:599871>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i Filozofije

Lidija Toth

Razine značenja u *Pjesmi nad pjesmama*

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Ružica Pšihistal

Osijek, 2012.

SADRŽAJ

1. Sažetak	3
2. Uvod	4
3. Biblija kao zbirka književnih tekstova	5
4. <i>Pjesma nad pjesmama</i>	7
4.1. Ime, pisac i vrijeme nastanka	7
4.2. Mjesto u Bibliji i ambijent nastanka	9
4.3. Književni oblik	11
4.4. Sadržaj i različite mogućnosti tumačenja	14
4.4.1. Kratak pregled povijesti tumačenja	15
4.4.2. Današnja tumačenja	16
4.4.3. Doslovni smisao	17
4.4.4. Kultsko-mitologijski smisao	18
4.4.5. Alegorijski smisao	19
4.4.5.1. Tipološki smisao	21
5. Tumačenje <i>Pjesme nad pjesmama</i> kroz stihove	22
6. Ljubav u <i>Pjesmi nad pjesmama</i>	28
6.1. Oblici ljubavi u <i>Pjesmi nad pjesmama</i>	28
6.2. Značajke ljubavi u <i>Pjesmi nad pjesmama</i>	35
6.2.1. Ljubav kao najveća pjesma i glazba	36
6.2.2. Ljubav kao usklađenost i brižljivost	37
6.2.3. Ljubav je evanđelje i ispunjena želja	38
6.2.4. Ljubav kao moć i djelo	38
6.2.5. Ljubav kao iznenađenje s kojim odlazi i trpljenje	39
6.2.6. Ljubav je osobna, slobodna i bez straha	39
6.2.7. Ljubav je istinoljubiva i vjerna	41
6.2.8. Ljubav je jednostavna, a sveobuhvatna	42
6.2.9. Ljubav sve pobjeđuje	43
6.2.10. Ljubav kao dijalog	43
6.2.11. Ljubav je naravna, spremna i spolna	44
6.2.12. Ljubav je živa i jaka kao smrt	46
7. Zaključak	48
8. Literatura	49

1. SAŽETAK

Književnost i religija isprepliću se s filozofijom na različitim razinama. Pjesma nad pjesmama jedno je od takvih svjetskih remek-djela čija se višedimenzionalnost proteže na navedne djelatnosti ljudskoga duha i intelekta. Na iznimno profinjena i dostojanstven način progovara o ljubavi, ali i ljudskoj seksualnosti. Ispunjena je slikama strasti, nježnosti i čulnosti koje već stoljećima zbunjuju sve one koje je pozele protumačiti. Raslojava se u čitave nizove različitih, a često i u potpunosti oprečnih značenja koje jednako griju srca kako mladih zaljubljenika tako i mistika. Njezina snaga izvire iz jednostavnosti izričaja koji sad opisuje jedan oblik ljubavi, sad drugi. Takva joj je vještina i podarila mjesto među mudrosnim knjigama i pripasala joj Salomonovo autorstvo. Stihovi se pretaču jedan u drugi tako da se ne može s potpunom točnošću odrediti radi li se o jednoj pjesmi ili zbirci pjesama. Jedino sigurno jest da se radi o himni ljubavi koja slavi njezinu ljepotu i nepobjedivost.

Cilj je ovoga rada prikazati različita tumačenja *Pjesme nad pjesmama* kao i razine smisla koje proizlaze iz dubinske analize. Osim razlika između doslovnog, kultsko-mitologijskog i alegorijskog smisla, rad donosi i pomirbeno stajalište predstavljeno u komentaru *Pjesme nad pjesmama* Ljudevita Rupčića, odnosno u komentaru Celestina Tomića. Također, iznose se i značajke ljubavi u *Pjesmi nad pjesmama* koje je prikazao Nikola Hohnjec te analiza kroz stihove koju donose Alice Baum i Valentino Salvoldi.

KLJUČNE RIJEČI:

Pjesma nad pjesmama, književnost, religija, Bibija, ljubav, erotika, mistika, alegorija...

2. UVOD

Pjesma nad pjesmama biblijska je knjiga koja najdirektnije i najneposrednije govori o ljubavi. I to je jedino u vezi ovoga remek-djela oko čega se bibličari i teoretičari književnosti slažu. Prijeporna se pitanja nalaze na svakom koraku analize *Pjesme nad pjesmama*. Cilj je ovoga rada prikazati sva mjesta prijepora s naglaskom na mjesta najžešćih rasprava, a to su one o tumačenju. Kako bi se stekao pravi uvid u teorije različitih značenja vezanih za ovu unikanu pjesmu započet ćemo objašnjanjem kompleksnog odnosa između religije i književnosti, ali i filozofije i znanosti. Nakon tog kratko raščlanjenja, u radu će se iznositi različite pretpostavke, hipoteze i stavovi niza bibličara i teoretičara književnosti o naslovu, autoru, vremenu nastanka i književni oblik same *Pjesme nad pjesmama*. Bez tih spoznaja i činjenica čitatelj se *Pjesme nad pjesmama* uopće ne može baviti njezinom dubinskom analizom. Također, za biblijsku i simboličku analizu vrlo je važno znati mjesto koje *Pjesma nad pjesmama* zauzima u Bibliji te zašto je uopće uvrštena u kanon.

Naravno, najveće se razlike susreću prilikom tumačenja značenja, no prije započinjanja tumačenja čitatelj mora biti besprijekorno upoznat s njezinim sadržajem. I ovaj će rad poštivati navedeni algoritam te će si tek nakon razmatranja navedenih bitnih odredbi koje *Pjesmu nad pjesmama* čine toliko heterogenom, a ipak jedinstvenom cjelinom, dopustiti ulazak u dublje značenje i mogućnosti tumačenja njezinih stihova.

U radu će se predstaviti različita tumačenja kroz povijest kao i njihovi odjeci u sadašnjosti. Nakon toga, uslijedit će konkretna predstva doslovnog, kultsko-mitologijskog, alegorijskog i tipološkog smisla *Pjesme nad pjesmama* te potvrda vrijednosti svakog pojedinog tumačenja u analizi tih stihova.

Središte rada svakako je poglavlje koje se bavi otkrivanjem značajki i odredbi ljubavi u *Pjesmi nad pjesmama*. Iako se svi istraživači ovoga djela slažu kako je njezina glavna tema ljubav, ne mogu se dogovoriti o kojem je konkretno obliku ljubavi riječ. Oni koji se zalažu za doslovno tumačenje, smatraju kako je riječ izričito o erotskoj ljubavi. S druge strane spektra nalaze se teoretičari koji tvrde da se u *Pjesmi nad pjesmama* očituje isključivo mistična ljubav između Boga i čovjekove duše. Ovaj će rad zauzeti relativno pomirbeno stajalište, ali će iznijeti i čitav niz vrsta i oblika ljubavi koje *Pjesma nad pjesmama* slavi. Time će ujedno pokušati odgovoriti na vječno pitanje; odakle pravo ovoj pjesmi da se već samim naslovom izdiže nad svom drugom poezijom?

3. BIBLIJA KAO ZBIRKA KNJIŽEVNIH TEKSTOVA

Književnost je takva ljudska djelatnost koju je teško razlikovati od njoj sličnih, a često i neodvojivih, djelatnosti poput mitologije, religije, filozofije pa čak i znanosti. Tako je često međusobno prožimanje ovih načina iskazivanja ljudskog duha, razuma i mašte da je u većini slučajeva gotovo nemoguće odrediti stroge granice te bez suzdržavanja odrediti gdje prestaje jedan, a počinje drugi. Uvriježeno je mišljenje među teoretičarima književnosti kako se konačne odluke o tome što pripada književnosti, a što ne formiraju tek kroz proučavanje različitih načina njezina razumijevanja i prihvaćanja.

Iako razlike između filozofije i književnosti niti danas nisu utvrđene, granice unutar same književnosti, kao što su one između religijske, svete književnosti (scriptura) te svjetovne književnosti (litteratura) ipak je uspio uspostaviti europski srednji vijek (Solar, 2003). No ni te se granice ne trebaju uzimati strogo i bezuvjetno. To znači kako da se prilikom proučavanja najstarijih tekstova možemo osloniti isključivo na naše pretpostavke i projekcije što zapravo ne osigurava poznavanje konkretnih činjenica kao ni njihovo možebitno razumjevanje. Jasno je da mi danas ne možemo jasno razlučiti važnost ili težinu koju je nekoč, u svoje vrijeme, određeni tekst nosio pa je prema tome lako moguće kako su određena djela koja mi danas ne shvaćamo kao ništa više nego li neobvezujuću književnost, nekoč smatrani svetima pa time svakako u najvećoj mogućoj mjeri obvezujućima (Solar, 2003).

Kroz tisuće godina došlo je do mnogih izmjena različitih civilizacija, njihovih uspona i padova, kao što je došlo i do rađanja, vrhunca te potom napuštanja njima pripadajućih religija. Ono što je ostalo kao sjećanje i dokaz njihova postojanja, upravo su spomenuti teksovi. Naravno, neke vrlo stare, značajne religije žive još i danas te se s poštovanjem odnose prema svojim starim svetim tekstovima crpeći iz njih, ako ne jednaku onada barem sličnu, snagu vjere i razumjevanja života kao što su to tisućama godinama prije činili njihovi preci. Primjerice, židovska religija na takav način prožima život svojih sljedbenika da se može reći kako se takav primjer vjerojatno niti ne može naći drugdje u povijesti. Sveobuhvatnost i detaljna razvijenost njezinih kanonskih tekstova lako ju odjeljuje od književnosti i svake mitologije.

Tim tekstovima, ali i samim izvorom, vezana je uz židovsku religiju i kršćanska vjera. Biblija je jednako sveta knjiga kako Židova tako i svih kršćana s jedinom razlikom u tome što se židovska religija oslanja samo na Stari zavjet dok se kršćanska vjera nadopunjuje *radosnom viješću* Novoga zavjeta. Tekstovi su Staroga zavjeta nastajali kroz tisuću godina, odnosno svoj su završni oblik dobili između 1000. i 100. godine prije Krista, a bibličari ih obično dijele na povijesne, poučne i proročke knjige. Novi zavjet nastao je polovicom prvog stoljeća te se sastoji

od četiri Evanđelja, Djela apostolskih, Poslanica apostola Pavla, Katoličkih poslanica i Otkrivenja.

Dakle, Bibliju svetom knjigom smatraju mnogi vjernici diljem svijeta te se s takvim poštovanjem i odnose prema njezinome sadržaju, no Biblija je zaslužila i drugu vrstu poštovanja; ono svjetovno. Za povjesničare književnosti, kako Solar to ističe u svojoj *Povijesti književnosti*, ona je *zbornik cjelokupne jedne razvijene, bogate i raznolike književnosti* (Solar, 2003:43). Pod tom književnošću ne smatra se samo i isključivo religijska književnost kojoj prema svojoj osnovi pripada te time nema isključivo samo značenje strogo kanonskog teksta već je također zavidnu ulogu odigrala i kao izvor nadahnuća nebrojnim književnim ostvarajima. Biblija je time na europske književnosti utjecala kako motivima, temama i karakterima tako i načinima oblikovanja. Solar zaključuje kako je za književnoestetsko značenje Biblije najvažnije to što se u biblijskim tekstovima mogu razabrati tipovi književnog oblikovanja koji su bitno ujecali ne samo na sve europske književnosti nego i djelomično tipovima izražavanja kao i književnog oblikovanja svih svjetskih književnosti (Solar, 2003).

No iako je time Biblija vezana uz cjelokupnu kako europsku tako i svjetsku književnost, ujedno postoje i određene njezine osobitosti koje pripadaju samo biblijskim tekstovima. Pri tome se ne misli na jedinstveni, opći *biblijski stil* jer bi ga zbog raznolikosti samih tekstova bilo vrlo teško tako odrediti već se te osobitosti odnose na već spomenute značajke židovske religije. Prvenstveno se pri tome podrazumjeva strogi monoteizam, odnosno Bog kao transcendentalni stvoritelj svijeta te ton objave koji prožima sve tekstove (Solar, 2003). Ton objave prepoznaje se i shvaća kao govor Boga samoga koji objavljuje svoju volju preko nadahnutih pojedinaca i to uvijek isključivo primjereno njihovim mogućnostima razumijevanja. Upravo pomoću te odrednice biblijskog stila, tona objave, čitajući biblijske tekstove jasno nam se očitava Božja poruka o odnosu koji ima, ili želi imati, sa svojim Izabranim narodom. Radi se o znatno drugačijem odnosu nego li što bi se moglo očekivati jer je u ovome slučaju odnos između Stvoritelja i stvorenoga bića znatno drugačiji nego li je onaj među moćnijim i manje moćnim bićima. Kao što će i kasnije u radu biti prikazano na temelju *Pjesme nad pjesmama* napose, takav odnos nikada ne prikazuje podređenost stvorenoga bića, odnosno čovjeka ili apsolutnu dominaciju Stvoritelja, odnosno Boga. Biblija progovara o dijalogu, međusobnome poštovanju, odanosti i vjernosti, Boga prema čovjeku i čovjeka prema Bogu, te najviše od svega, govori o ljubavi koja se potvrđuje kroz sve biblijske knjige jednakom nadahnujućom snagom, utjehom i nadom.

4. PJESMA NAD PJESMAMA

Biblijska knjiga koja najdirektnije i najneposrednije progovara o ljubavi upravo je *Pjesma nad pjesmama*. I to je jedino oko čega se bibličari i teoretičari književnosti mogu usuglasiti kada je u pitanju ovo remek-djelo. Ne mora se ni ulaziti u dublju analizu, a već će se naići na mnoga prijeporna pitanja kao i na drastično razilaženje u stavovima vezanim za sam naslov, autora, vrijeme nastanka ili književni oblik.

Naravno, najveće se razlike susreću prilikom tumačenja značenja, no bez obzira na to *Pjesma nad pjesmama* svojim sadržajem, uzvišenim izrazom i pjesničkim slikama, oduvijek snažno privlači pjesnike, mistike, umjetnike svih vrsta i teologe različitih religija, njihove vjernike, ali i nevjernike. Svojim ozračjem snažnih osjećaja, ljubavnih strasti, nemirnih traženja i dugo željenih susreta lako pridobi ljude najrazličitijih svjetonazora, uvjerenja, osjećaja i čežnji. *Kroz stihove se prelijevaju tisuće boja i miomirisa Istoka, zeleni pašnjaci prekriti šarenim cijećem, ljupki predjeli svete zemlje. Teško se oteti šarolikom zanosu koji prožima Pjesmu* (Tomić, 1988:175).

Iako je od davnina prijeporna po mnogo čemu, u svom današnjem obliku ne prestaje očaravati svijet svojom ljepotom te je, po svojoj vrijednosti i stoljetnom utjecaju na književnost, remek-djelo izvan svih rasprava.

4.1. Ime, pisac i vrijeme nastanka

Naslov je *Pjesme nad pjesmama* u hebrejskom originalu *Šir hašširim*, što u prijevodu doslovno znači Najljepša pjesma ili, kako je poznato, Pjesma nad pjesmama. Baum tvrdi kako takav sklop riječi u hebrejskome jeziku zapravo izražava najviši mogući stupanj, odnosno već rečeno, najljepšu pjesmu (Baum, 1997:37). Hohnjec pak donosi daljnje mogućnosti prijevoda hebrejskog superlativa te ju naziva Pjesmom pjesama ili naprosto Pjesma, objašnjavajući kako je to ne samo najljepša već i najuzvišenija pjesma (Hohnjec, 2003:74). U svome komentaru *Pjesme nad pjesmama* Rupčić s punim pravom zaključuje kako *taj naziv potpuno odgovara njezinu sadržaju uzvišenom, živopisnoj slikovitosti i umjetničkoj obradi. Sve je to u takvoj mjeri sigurno i očito da je naraštaji za naraštajima jednodušno smatraju biserom lirskog pjesništva* (Rupčić, 2004:5). S tim se stavom nadasve slaže i Tomić te objašnjava i koji je primarni razlog sveopće prihvaćenog naziva *Pjesme nad pjesmama: To je ona zaista, i to zbog uzvišene forme i sadržaja: opjevana ljubav, koja je naveći Božji dar, „veza savršenstva“, jer „Bog je ljubav“* (Tomić, 1988: 175).

Osim navedenih naslova, *Pjesmi nad pjesmama* često se u naslovu pridodaje i Salomonovo ime, primjerice *Salomonova Pjesma nad pjesmama* ili *Pjesma nad pjesmama koja je od Salomona*. Za to postoji više razloga, ali danas se pouzdano zna da to nije zato što je sam Salomon njezin autor. Petrović objašnjava kako Salomon ne može biti njezin autor jer sama *Pjesma nad pjesmama* nije jedinstveno djelo te ga time nije ni moga napisati jedan autor, odnosno Salomon. On smatra kako je vjerojatnije da je jedan urednik sakupio i zapisao narodne ljubavne pjesme te ih potom posvetio caru po predaji poznatome po svojoj mudrosti naslutivši kako će mu takav čin omogućiti ulazak u kanon i zaštititi sam svitak od „pohranjivanja“ (Petrović, 1982).

To što je u naslovu navedeno ime Salomonovo upućuje na to da knjiga pripada mudrosnoj biblijskoj književnosti, a o čemu će biti govora u daljnjem radu. Baum ističe kako je ustaljeno da Salomonovo ime nosi više mudrosnih knjiga jer je slovio kao pisa mnogobrojnih mudrih izreka i pjesama te je tako postao pralik i uzor izraelskih mudraca (Baum, 1997). Hohnjec opravdava pripisivanje autorstva Salomonu na temelju istočnjačkog običaja da se naglasi važnost spisa te zbog toga pisac istovremeno ostaje nepoznat (Hohnjec, 2003). Time pisac iskazuje svoju poniznost i naglašava važnost poruke koja je daleko uzvišenija od njega samog.

Sam Salomon živio je u 10. stoljeću prije Krista, te iako u naslovu stoji lišelo, gotovo je sigurno kako je *Pjesma nad pjesmama* koja je došla do naših dana u obliku koji je nastao poslije babilonskog sužanjstva, dakle radi se najvjerojatnije o vremenu između 4. i 3. stoljeća prije Krista (Rupčić, 2004). Ovo vrijeme nastanka izvedeno je iz analize jezika koji je u *Pjesmi nad pjesmama* puno mlađi nego li jezik Salomona. Naravno, takva tvrdnja nipošto ne isključuje mogućnost kako su mnogo starije pjesme ili ulomci pjesama kao i stihovi ugrađeni u tekst. Tomić navodi kako se u djelovima koji su stari još od Salomonova vremena osjeća egipatski i kaananski utjecaj, kao uostalom i u drugim mudrosnim knjigama (Tomić, 1988). Iz toga razloga, već samo utvrđivanje vremena nastanka kao i autora postavlja prve probleme vezane uz ovo djelo. Primjerice, s ovakvim datiranjem nastanka *Pjesme nad pjesmama* ne slaže se u potpunosti Petrović te tvrdi kako je mnoge istraživače upotreba aramejskih izraza (arameizama) u tekstu, kao i neke druge osobine u leksici, navele na to da nastanak smjeste na kraj 4. ili početak 3. stoljeća prije Krista, ali da je u današnja znanost mišljenja kako je izvornik teksta mnogo stariji (Petrović, 1982).

Naime, iako je problematično odrediti udio vremena i naraštaja koji su sudjelovali te pridonosili stvaranju oblika u kojem je danas pred nama, zbog stilske i jezične ujednačenosti te idejne i umjetničke skladnosti, može se vrlo sigurno tvrditi kako je njezina završna redakcija

izvršena od strane jednog ili najviše dva redaktora (Rupčić, 2004). U svakom slučaju tradicija je teksta vrlo duga i bogata. *Biblijski tumači na temelju lingvističkih i pojmovnih razlika drže da se konačni redaktor poslužio različitim ljubavnim tekstovima, sirskim, mezopotamskim, a posebno egipatskim, želieći prikazati jedinstveni skladni sustav na istu temu, na temu ljubavi* (Salvoldi, 2001:5). S tim se načelno slaže i Hohnjec kada kaže kako je sličnost normalna jer je ljubav kao takva temeljni ljudski osjećaj pa time ima pravo upotrebljavati i jezik svih civilizacija. Takvo stajalište potkrepljuje i objašnjava konkretnim primjerima iz pjesme ukazujući na to da jezik i stil *Pjesme nad pjesmama* govore svjedoče o ljubavi ondašnjeg ozračja. Primjerice, *Pjesma nad pjesmama* literarno je srodna s ranijim egipatskim pjesmama što se vidi iz izraza *sestro* (Pj 4, 10.12), *brate* (Pj 8,1) te *biti bolestan od ljubavi* zbog odsutnosti voljene osobe (Pj 2,5; 3,1-2; 5,6-8) što nalazimo u pjesmama sirskih seoskih svatova (Hohnjec, 2007).

No iako su takvi utjecaji i elementi staroistočnjačke ljubavne lirike vrlo prepoznatljivi, ipak je *Pjesma nad pjesmama* spomenutom završnom redakturom u potpunosti prilagođena i oblikovana u izraelskom duhu kao i pripadajućem biblijskom smislu.

4.2. Mjesto u Bibliji i ambijent nastanka

Kao što je već navedeno, *Pjesma nad pjesmama* ubraja se u mudrosnu književnost koja stoji na kraju starozavjetnog biblijskog stvaralaštva s izuzetkom apokaliptičke literature koja u Starome zavjetu stoji uz proročku literaturu te se često smatra protokanonskom, a djelomično i deutrokanonskom (Hohnjec, 2007). Mudrosnom se književnošću smatraju Spisi (Kehtubim), a u njih se ubrajaju Psalmi, Propovjednik, Job, *Pjesma nad pjesmama*, Knjiga mudrih izreka, Knjiga Sirahova te Knjiga Mudrosti. Dok se Propovjednik, Job i *Pjesma nad pjesmama* drže osebujnima kako po svome sadržaju tako i po strukturi, Knjigu mudrih izreka, Knjigu Sirahova i Knjigu mudrosti teško je razlikovati jer obrađuju istu tematiku bez obzira što su različite prema opsegu i vremenu nastanka. Hohnjec ističe da je ta mudrosna literatura duboko ukorijenjena kako u Starome zavjetu i židovskome svijetu tako i u izvanbiblijskoj mudrosnoj literaturi susjednih naroda i drugim religijama vremena u kojem je nastala (Hohnjec, 2007).

Pjesma nad pjesmama u hebrejskoj se Bibliji nalazi u toj trećoj skupini Svetih knjiga koja se još naziva *Kethubim* (Spisi), odnosno još uže *Megilloth* (Svitci) jer se čita na osmi dan Pashe kad počinje nova godina. Naime, za razliku od Knjiga (Sefer), svitci su određeni za čitanje tijekom blagdana i svetkovina te su, unatoč toj vjerezakonskoj odredbi, ti tekstovi u cijelom Starom zavjetu najmanje bogoštovnog karaktera (Petrović, 1982). Znajući to, pitamo se kako je zadobila tako važno mjesto jer ono što ju je uvrstilo u hebrejski kanon, jednako ju je snažno

uvelo i u kršćansku liturgiju. Dakako, riječ je o njezinom alegorijskom tumačenju o kojemu će se nadalje više govoriti.

Hohnjec naglašava važnost liturgijske uporabe *Pjesme nad pjesmama* jer je uz njezino preneseno značenje bitna za kanoničnost. Kao što je već rečeno, sinagogalno je bogoslužje čita u spomen na oslobođenje i izlazak iz Egipta te ulazak u Obećanu zemlju, a u katoličkom je bogoslužju pronašla mjesto u adventskom vremenu (Pj 2,8-14), na dva marijanska spomendana (2,8-14; 4,6-7.9.12-15), za spomendan djevice (8,6-7), Marije Magdalene (3,1-4a) te naravno, u obredu vjenčanja (2,8-10.14.16a; 8,6-7) (Hohnjec, 2003).

Kako je vezana uz katolički obred vjenčanja, jednako je tako bila usko vezana i uz hebrejski. Kao što govore židovski izvori, a i iz same *Pjesme nad pjesmama* nije teško zaključiti kako je njezin životni ambijent upravo i bila svadba. Nakon pravovaljanih zaruka, židovska je svadba mogla trajati tjedan i više dana. U tim se danima, prema prastarom sirijskom običaju, zaručnike slavilo, častilo i oslovljavalo kao kralja i kraljicu. No to nije jedina poveznica svadbe mi *Pjesme nad pjesmama*. Također, bitan je detalj i vođenje zaručnice zaručnikovoj kući što u židovskoj svadbi označava početak potpunog bračnog života. Djevojke su u povorci vodile koprenom prekrivenu mladu (Pj 4,1), a zaručnik joj je sa svojom pratnjom išao u susret (Pj 3,6-11) (Baum, 1997).

Osim toga, stari je običaj pjevanja na svadbi, a prema izvanbiblijskim je izvorima poznato kako su hebrejske poslijesužanjske svadbe svoje pjesme uglavnom uzimale iz *Pjesme nad pjesmama* pa je tako veći broj stihova u neposrednoj vezi sa svadbom (osobito Pj 1, 9-17 i 2, 4-7) (Baum,1997). Baum zato vrlo isključivo ustraje na teoriji kako se *Pjesma nad pjesmama* može tumačiti samo u okviru svadbnog slavlja jer je to jedina situacija u kojoj su Židovi mogli tako otvoreno o želji muškarca i žene za tjelesnim sjedinjenjem. Time odbacuje svaku moguću tezu o tome da *Pjesma nad pjesmama* veliča tzv. „slobodnu ljubav“ jer ne samo da bi time bila u potpunoj suprotnosti izraelskom shvaćanju braka na takav način ne bi nikada našla mjesto u biblijskom kanonu (Baum, 1997).

Mikuličić se slaže s povezivanjem *Pjesme nad pjesmama* s barkom i svadbom, no tvrdi kako su izvorni stihovi prvenstveno bili pjevani ili recitirani prigodom svadbenog slavlja te tada nisu imali nikakvo religijsko značenje. To vidimo i iz toga što su stihovi u potpunosti svjetovnog karaktera bez spominjanja Boga po čemu je *Pjesma nad pjesmama* jedinstvena knjiga u cijeloj Bibliji. Prema tome, Mikuličić je stava kako su te pjesme uvrštene u kanon tek naknadno nakon što im se autorstvo počelo pripisivati Salomonu pod opravdanjem kako su u pitanju svadbene pjesme, a brak je uređivao Bog preko svojih svećenika (Mikuličić, 2000).

Postoje i druga objašnjenja koja ne vezuju *Pjesmu nad pjesmama* izričito uz židovsku tradiciju već joj pripisuju značenje zbirke odlomaka ljubavnih pjesama napisanih u davnim vremenima koja se recitirala za vrijeme svetih svadbi, tj. za svadbu dvaju božanstava, Ištara i Tamuze (Salvoldi, 2001). To objašnjenje spominje i Petrović navodeći kako se u određenim znanstvenim radovima nastoji izvornicima koji nisu stigli do nas pripisati mitsko-obredno porijeklo te se time dokazati kako je *Pjesma nad pjesmama* zapravo ostatak kulturnih pjevanja prigodom već spomenutog blagdana vjenčanja boga Tamuza (Šalmana) s boginjom Ištar (Šulamit) slavljenog u jeruzalemskom hramu u vrijeme kralja Manašea. No također, jasno izražava stav da su to samo pretpostavke koje ni na koji način ne dovode u pitanje ugled što ga je *Pjesma nad pjesmama* stekla među drugim pjesmama, pjesnicima te čitateljima, bilo vjernicima bilo nevjernicima širom svijeta (Petrović, 1982).

4.3. Književni oblik

Još samo jedno u nizu prijpornih pitanja u vezi *Pjesme nad pjesmama* svakako je pitanje kojeg je ona književnog oblika te kojoj književnoj vrsti pripada. Kako biblijski tako i književni teoretičari već se mnogo stoljeća ne mogu uskladiti oko njezinih bitnih značajki. Rasprave se vode oko toga je li *Pjesma nad pjesmama* cjelovita lirska pjesma, zbornik ljubavnih svadbenih narodnih pjesama ili pak dramsko djelo, a svako je od navedenih mišljenja u toku tih stoljetnih rasprava imalo svoje zagovornike.

Tako, primjerice, Solar priznaje kako je *Pjesma nad pjesmama* posebna književna vrsta, no ipak je naziva epitalamom ili svadbenom pjesmom (Solar, 2003). Petrović pak tvrdi kako nipošto nije riječ o lirskoj pjesmi, ali navodi kako je danas našire prihvaćeno mišljenje da je riječ o zborniku ljubavnih i svadbenih pjesama koje govore o čežnji muškarca za ženom, žene za muškarcem te o radosti prilikom ljubavnih susreta (Petrović, 1982).

Malo je vjerojatno kako je riječ o zbirci ljubavnih pjesama koje vezuje samo ista tema iako postoje i takva mišljenja. To je iz razloga što u *Pjesmi nad pjesmama* postoje već spomenuti elementi koji su istovjetni istočnjačkom, točnije sirijskom, ženidbenom ceremonijalu. Iz istoga su razloga razvila mišljenja kako je riječ o zbirci isključivo svatovskih pučkih pjesama kojima se slavila ženidba zaručnika tijekom svatovske sedmice (Rupčić, 2004).

Baum iznosi pomirljivi stav kako *Pjesma nad pjesmama* nije jedinstven spjev nego zbirka pojedinih pjesama koje su sadržajno srodne te prema tome kruže oko iste teme koja je čežnja i međusobno divljenje zaljubljenih, traženje zaručnice i ljubavno sjedinjenje (Baum, 1997). Također, smatra naeodrživim bilo koje drugo mišljenje, odnosno tvrdi kako nema dovoljno dokaza da je književna vrsta *Pjesme nad pjesmama* bilo jedna jedinstvena pjesma bilo igra s

pjevanjem budući da ne sadrži radnju koja je u neprekidnom razvoju. Smatra točnom teoriju prema kojoj je posljednji redaktor zesebne pjesme rasporedio u tako smislene cjeline da se može razabirati pet do sedam odvojenih tematskih krugova s pripadajućim skupinama pjesama. Tada takvim skupinama nije problem odrediti književnu vrstu pa prema tome nalazimo *pjesme divljenja*, koje u naizmjeničnom govoru opjevavaju ljepotu zaručnika, odnosno zaručnice upotrebljavajući različite usporedbe i metafore, zatim *opisne pjesme* karakteristične za istočnjačku poeziju koje ocrtavaju tjelesne prednosti zaručnika prilikom opisivanja dijelova tijela određenim redosljedom, *pjesme čežnje*, *pjesme hvale* i *šaljive pjesme* (Baum, 1997).

Jedno od najstarijih mišljenja jest da je *Pjesma nad pjesmama* drama. Već je Origen (154.-254.) u svojim komentarima Starog zavjeta tvrdio da je riječ o vrsti komada s pjevanjem te je takvo mišljenje imalo svoje sljedbenike svih ovih stoljeća. No kao što je već navedeno, takvo se mišljenje odbacuje jer se u *Pjesmi nad pjesmama* ne može ustanoviti jedna cjelovita priča koja ima smisao te također poznata je netrpeljivost tadašnjih Židova prema kazalištu. To se da zaključiti i iz toga što u čitavom Starom zavjetu ne nalazimo niti jedno pravo dramsko djelo, eventualno samo određene dramske elemente.

Osim Origena, već su u Sinajskom i Aleksandrijskom kodeksu grčki prevoditelji na marginama označavali lica kojima odgovaraju dijelovi govora. Rupčić navodi kako je Franz Delitzch (1875.) razdjelio knjigu na 5 činova sa po dva prizora u svakom činu shvaćajući *Pjesmu nada pjesmama* govorom o ljubavi Salomona i Sulamke dok je sva dramatičnost bila u njihovom očitovanju međusobne ljubavi (Rupčić, 2004).

I drugi su teoretičari shvaćali *Pjesmu nad pjesmama* dramom, ali se nisu uvijek slagali s u broju i razdiobili lica kao i scenskom usmjerenju. Neki smatraju kako postoje tri glavna lica: Salomon, koji na silu odvlači pastiricu u svoju ložnicu; pastirica – Sulamka koja bez obzira na to ostaje vjerna ljubavi svoga zaručnika; i pastir, Sulamkin zaručnik.

Rupčić pak ima najpotpunije objašnjenje i stajalište koje nadilazi, ali istovremeno i objedinjuje sva do sada spomenuta određenja književne vrste *Pjesme nad pjesmama*. Naime, on tvrdi kako ta druga mišljenja ponajviše griješe u tome što su isključiva, prenaplašena i konzervativna te se zbog toga međusobno pobijaju, a ne nadopunjuju. Upravo zbog toga, svako mišljenje pobija ono drugo, ali pri tome ne uspijeva u potpunosti analizirati niti strukturu niti sadržaj *Pjesme nad pjesmama* pa ostaje neuvjerljivo. I u tome se vidi posebnost i uzvišenost *Pjesme nad pjesmama*. Rupčić to i nadalje objašnjava; tvrdi kako je u početku zasigurno bilo samo šest pjesama kojima je kasnije, vjerojatno od samog redaktora, dodana i još jedna, sedma pjesma, kako bi se tim brojem naglasila njezina savršenost i opravdao naslov. Svih sedam pjesama povezuje ista tema jer, bez obzira što možebitno izgledaju na prvi pogled kao

samostalne cjeline, sve slave ljubav zaručnika koji čeznu jedno za drugim, neumorno se traže, napokon pronalaze, obostrano hvale te konačno predaju u potpunosti jedno drugome. Zbog toga je shvatljivo kako je toliko mnogo teoretičara shvatilo *Pjesmu nad pjesmama* tek zbirkom ljubavne poezije. Takvo mišljenje Rupčić odbacuje ne samo zbog zajedničke teme već i zbog njezinih drugih dijelova koji čine neodvojivu cjelinu; tema, ista lica i struktura gube svoju materijalnu zatvorenost i služe intenzivnom isticanju glavne ideje – *To je ljubav koja u više navrata sve stvari, žive i mrtve, navodi da je što bolje prikažu, ljepše opišu i istinitije izraze. Konačno, razočarana njihovom nemoći, utječe se šutnji, najprikladnijem i najasdekvatnijem izrazu misterija Ljubavi* (Rupčić, 2004:11-12).

Iz toga se Rupčićeva stava da zaključiti kako se posebnost *Pjesme nad pjesmama* širi i na njezinu literarnu formu te da su uzaludni svi pokušaji njezina uokviravanja definiranjem bilo kojom klasičnom ili suvremenom književnom vrstom. Takav se zaključak uspješno proteže i na jezik *Pjesme nad pjesmama* jer u njezinih 117 stihova nalazimo 50 različitih riječi koje se ne mogu naći nigdje dalje u Bibliji. Njezine izraze i slike malo je nazvati ekstravagantima te nas to samo upućuje na dublje shvaćanje poruke koju nam želi prenijeti kroz mobilizaciju svih joj dostupnih pjesničkih sredstava. *Pred žarom ljubavi riječi postaju premalene, nemoćne, a književne forme preuske i neupotrebljive... Pjesma posize za svakim izražajnim sredstvom – i najsmionijim – ali ni jednom ne robuje. Sve joj može poslužiti, ali u svemu vidi nedostatnost* (Rupčić, 2004:12). Jasno je kako tako uzvišenu ideju kao što je ljubav ništa ne može u potpunosti obuhvatiti ili prikazati u njezinoj punini. Pjesnik je to naslutio i stoga se prilikom stvaranja ovoga remek-djela nije ni mogao zadovoljiti niti jednom literarnom shemom te je bio prisiljen stvoriti novu i jedinstvanu, prilagođenu isključivo potrebama ove pjesme i njezine tematike. Uzima književne elemente koje strukturira po volji utapajući ih jedan u drugi tako da se zapravo ni ne zna kada koji počinje, a kada završava. Na takav način prikazuje i emotivno stanje samih zaručnika čiji se osjećaji jednakom brzinom, silinom i hirovitošću pokreću i stapaju u njihovim nutrinama. No bez obzira na dojam slobode koji takvo stukturiranje ostavlja, svaki je stih *Pjesme nad pjesmama*, upravo kao i onaj koji proživljava opjevana osjećanja, duboko pokoren vlašću koju nad ime njime ima sila Ljubavi.

4.4. Sadržaj i različite mogućnosti tumačenja

Kao što je već rečeno, vrlo je teško izvršiti podjelu ove biblijske knjige. Petrović čak govori o tradicionalnoj podjeli na osam pjevanja (Petrović, 1982). Iako su struktura, forma, izraz i značenje u potpunosti zbunjujući, većina se teoretičara slaže oko doslovnog sadržaja *Pjesme nad pjesmama*.

Kroz nizanje pjesama uspjeva se ostvariti drama ljubavi tako da se već na kraju prve pjesme ostvaruje zajedništvo, no traženje se nastavlja još većom silinom i strašću. Neobično je to što je zaručnica ta koja traga za zaručnikom, a ne obrnuto. Već bi nas ta situacija trebala uputiti na traženje alegorijskog značenja, no o tome nešto kasnije. Za Tomića je upravo to traganje najvažnije za *Pjesmu nad pjesmama* te u njemu vidi poruku. *Na kraju ostaje traženje otvoreno: kao da želi reći da se ljubav, ni zemaljska ni mistična, nikad potpuno ne ostvaruje na ovom svijetu* (Tomić, 1988:177).

Nijedna biblijska knjiga nije tumačena toliko puta i na tako različite načine kao što je to *Pjesma nad pjesmama*. Zbog toga i danas postoje mnogobrojna razumijevanja i u tome se ogleda vrhunac njezine kompleksnosti. Svakako i u najnovije doba ona još uvijek pobuđuje rasprave među bibličarima te ostaje vječnim predmetom biblijskih istraživanja. Njezin sadržaj jest ljubav, no čim se počne određivati narav ljubavi koju slavi *Pjesma nad pjesmama* dolazi se i do najoprečnijih shvaćanja i obješnjenja. Dva najoprečnija tumačenja svakako su ono doslovno koje u *Pjesmi nad pjesmama* vidi samo proslavu ovozemaljske, tjelesne, erotičke ljubavi bila ona između mladića i djevojke, zaručnika ili bračna ljubav te alegorijsko tumačenje koje negira takvo naturaističko shvaćanje biblijskih stihova te pretpostavlja isključivo duhovnu ili višu ljubav. Takvo se mišljenje zasniva na jednostavnoj činjenici, a to je da se *Pjesma nad pjesmama* nalazi u Bibliji zbog čega se na neki način podrazumjeva kako sam tekst uvijek za podlogu ima duhovni smisao. Oba načina razmišljanja imaju svoje pristalice kako u židovskoj tako i u kršćanskoj povijesti i kulturi.

Prema toj se drastičnoj podjeli dijele i njezini tumači te dok je jedni, poput Rabbi Akibe (50.-135.), smatraju najsvetijom od svih biblijskih knjiga i čak je nazivaju *Svetinjom nad svetinjama* (Rupčić, 2004), drugi je, poput S. Castaliona (1544.) ili E. Reussa (1879.), zbog nemoralnosti nastoje izbaciti iz Biblije uopće. Između ta dva ekstrema postoji cijeli niz drugih shvaćanja, prihvaćanja i razmišljanja o *Pjesmi nad pjesmama* koja će biti izložana u ovome radu.

4.4.1. Kratak pregled povijesti tumačenja

U 1. stoljeću javljaju se prvi židovski osporavatelji kanoničnosti *Pjesme nad pjesmama*. Tvrđili su kako se u njoj ne nalazi nikakva biblijska tematika niti štovanje Boga te traže njezino isključenje iz Biblije. Kao snažni branitelj javlja se već spomenuti Rabbi Akiba koji tvrdi da *nijedan dan nije slavom nadvisio onaj u kojem je Izrael primio Pjesmu nad pjesmama* (Rupčić, 2004:5). S druge strane, Teodor Mopsuestijski u 5. stoljeću *Pjesmu nad pjesmama* koristi za osporavanje bogoduhosti starozavjetnih knjiga pa tako je za njega ona čisto profana lirika. Zbog takvih stavova biva osuđen na Drugom carigradskom saboru 553. godine.

U ranom je kršćanstvu dobila nova značenja i vrijednosti. Kresina to komentira riječima da je *Pjesma nad pjesmama nadahnutu knjiga pisana za sva vremena pa u svako doba govori na svoj zaseban način* (Kresina, 1985:4). Veliki crkveni oci njezinu tematiku tumače alegorijski, ali ne kao ljubav između Izraela i Boga već Crkve i Krista za čega potvrdu nalaze u novim slikama i simbolima. Također, nalaze u pjesmi i tip Marije pa i druge retke primjenjuju na pojedine duše, odnosno *zaručnice Kristove*. Naravno, to ne čine samo s *Pjesmom nad pjesmama* već i s gotovo svim starozavjetnim tekstovima tako da dolazi do neutemeljenih tipologija, alegorija i simbolizama koji prekrivaju izvorni smisao teksta ako nije jednostavno shvatljiv. Zbog prevelikog broja takvih neznanstvenih pokušaja produhovljavanja tekstova, već Pio XII. enciklikom *Divino afflante Spiritu* pokušava zaustaviti prečesta skretanja tumačenja tekstova u mističnom smislu.

U racionalizmu i, nadalje, protestantizmu neka se tumačenja *Pjesme nad pjesmama* gube, ali i niču nova ili se pak obnavljaju stara. Tako, primjerice, Castalion (1547.) daje novi sjaj tvrdnjama Teodora Mopsuestijskog.

U 16. se i 17. stoljeću ponovno traga za značenjima simbola u *Pjesmi nad pjesmama* pa su tako po Dom Calmetu literarni smisao i sadržaj ljubav između Boga i izabranog naroda, ali i Salomonova ženidba. Za Panigarolu (1621.) je riječ o ljubavi pastira i pastirice, a Jacobi (1771.) tvrdi kako je pastirica silom odvedena u Salomonov harem, no svojim je upornim protivljenjem ipak izborila slobodu.

Iako je takvo tumačenje široko prihvaćeno sve do kraja 19. stoljeća, niti alegorijsko tumačenje ne zamire pa tako Joüon (1909.) drži kako je *Pjesma nad pjesmama* alegorija odnosa između Boga i izabranog naroda, odnosno povijest Saveza od izlaska do mesijanskih vremena. Za Ricciottia (1928.) lirski izrazi nisu više od pukih ukrasa dok je za *Pjesmu nad pjesmama* bitna isključivo tematika koja govori o zaručničkoj ljubavi Boga i Izraela. Buzy (1950.) smatra kako kako su pjesničke slike i izrazi čista lirika kojoj ne treba pridavati dublju simboliku već se tekst treba prihvatiti tradicionalno alegorijski u smislu stvaranja određenog ozračja.

Naravno, uz te teorije prisutne su i one o isključivo profanom karakteru *Pjesme nad pjesmama*. Tako primjerice Bude (1898.) tvrdi da je u Bibliju s punim pravom ušla kao svečana svadbena pjesma, dok Meek (1922.) i Wittekindt (1925.) razvijaju teoriju o njezinom egipatskom, kaananskom i babilonskom porijeklu.

4.4.2. Današnja tumačenja

Zanimanje za značenje *Pjesme nad pjesmama* nije izgubilo na snazi sva ova stoljeća pa tako i u naše vrijeme postoje različita tumačenja. U ovome će se radu ukratko izložiti mišljenja nekoliko katoličkih egzegeta.

Iako *Pjesma nad pjesmama* značajno odstupa od biblijske tematike, Andre Robert smatra kako se jedino pravilno može razumijeti ako ju se proučava unutar cjelokupnog konteksta biblijske tradicije (Kresina, 1985). Budući da je različitog književnog roda, tematike i izraza nego li ostatak Biblije, potrebno je dublja analiza kako bi se ustanovilo da ona s punim pravom pripada kanonu. Njezine ideje koje nam se otkrivaju tek kroz takav pristup smještaju ju ne samo u Bibliju i religije koje ju smatraju pripadnom Svetom knjigom, nego nam ukazuju i na odgovarajuće mjesto unutar biblijskih tekstova koji su joj danas srodni. Iz toga razloga, trebamo dobro poznavati proročke tekstove kako bismo mogli shvatiti slike i simbole kojima se koristi *Pjesma nad pjesmama*. Baš zbog toga Robert ne dopušta čitanje jedne biblijske knjige izvan biblijskog svijeta jer bi to značilo izdvajanje riječi i izraza iz njihova užeg i šireg pripadajućeg konteksta čime bi se izgubilo razumijevanje punog smisla. Tako, primjerice, smatra da *zaručništvo* u *Pjesmi nad pjesmama* ne može biti pravilno protumačeno bez poznavanja Hošeje, Jeremije, Ezekiel, Izaije i dr. (Kresina, 1985).

Andre Feuillet nadovezuje se na takvo tumačenje razvijajući metodu paralelizma kojom uspoređuje *Pjesmu nad pjesmama* s drugim biblijskim knjigama te ulazi u dublje značenje pojmova kao što su zaručnik-zaručnica, traženje-nalaženje, san-buđenje i dr. Kresina smatra da ponekad čak usiljno dovodi u vezu neke slike i simbole, ali da ipak vrlo znalački izvodi alegorije o braku i ženidbi, odnosno Savezu (Kresina, 1985). Feuillet se u potpunosti oslanja na zaključke koje je donio Joüon te analizom Hošeje, Jeremije, Ezekiel, Izaije te nekih psalama dolazi i sam do dokaza kako se određeni dijelovi *Pjesme nad pjesmama* odnose na određena razdoblja židovske povijesti. Čini se da mu Kresina zamjera tavo pretjerano dovođenje sličnosti tekstova u vezu. Drži kako je metoda paralelizma neizbježna prilikom tumačenja biblijskih tekstova, ali da se pri tome treba držati određenih hermeneutičkih pravila kako se ne bi pretjerivalo ni u tome smijeru.

Tommaso Piatti smatra kako su upravo historicizam i paralelizam Joŕona i Feuilleta ključ za tumačenje smisla, sadržaja i objaviteljske poruke *Pjesme nad pjesmama*. Pri tome se zadržava na konkretnom mjestu u Bibliji, odnosno tumači kako je tekst Jeremija 35,12 izravno vezan uz značenje *Pjesma nad pjesmama*. Naime, na tom mjestu Jeremija govori o posebno produhovljenoj židovskoj zajednici – Rekabovcima, koji su imali značajnu ulogu sve od 9. stoljeća prije Krista pa do vremena Isusa Krista. U tekstu se konkretno radi o veličanju Rekabovaca te uzdizanju njihove vjere i načina života kao uzora svim Židovima koji su više puta izdali svoja učenja i priklonili se idolopoklonicima koji su ih okruživali. U navedenom se Jeremijinu tekstu radi o pozivu koji je Jahve uputio Rekabovcima: *Jahve uputi riječ Jeremiji u dane Jojakima... „Idi u zajednicu Rekabovaca... i dovedi ih u Dom Jahvin i daj im vina.“* Naravno, Jeremija je i učinio tako, no Rekabovci su odbili piti vino jer im vjera to nije dopuštala. Piatti zato tumači kako je vino zapravo simbol mistične ljubavi i uživanja u mističnome vinu puno boljem od prirodnoga vina čime se ukazuje i na to da je duhovni život uzvišeniji od tjelesnog, upravo kao što je i način života Rekabovaca uzvišeniji od onoga drugih Židova. *Njihov je život sav prožet vjernošću i ljubavlju prema Bogu...Oni otklanjaju prirodno materijalno vino da bi pili ono uzvišenije: mistično vino, a to je ljubav „Ljubimca Izraelova.“* (Kresina, 1985:6) Ipak, Kresina se ne slaže s Piattiem jer smatra malo vjerojatnim kako je jedan ovakav izoliran slučaj izvor za nastanak djela kakvo je *Pjesma nad pjesmama*.

4.4.3. Doslovni smisao

Iako nam nije u potpunosti dopušteno znati kada je i pod kojim okolnostima *Pjesma nad pjesmama* ušla u starozavjetni kanon, svakako možemo biti sigurni kako je u tome nije spriječavalo njezino doslovno tumačenje. *Vjerojatno je izvorno nadahnuće pjesama naravna ljubav, koja postupno u stoljeću kad knjiga postaje dio Pisma, dobiva religiozno tumačenje i postaje simbol ljubavi Boga i naroda* (Tomić, 1988:176). Premda su se u međuvremenu razvila i druga tumačenja i shvaćanja o kojima će nadalje biti riječ, prirodno ili doslovno tumačenje, odnosno naturalističko kako ga zovu protivnici, svoje sljedbenike ima od rane crkvene zajednice, srednjeg vijeka pa sve do današnjih egzegeta. Takvo tumačenje u *Pjesmi nad pjesmama* vidi isključivo slavljenje ljudske ljubavi.

Činjenica je, naime, da i doslovan smisao Pjesme nad pjesmama sam po sebi ima određeno religiozno značenje jer se u Izraelu ljudska ljubav i snaga erosa nikada nisu smatrali nečim posve zemaljskim i profanim (Baum, 1997:41). Baum ovim zaključkom ističe kako se u židovskoj religiji, a samim time i proizašlome kršćanstvu, ljubav ne može odijeliti od svog izvora – Boga. Budući da je to tako, ljubav između žene i muškarca biti će time primarno

duhovan i religiozan čin. Baum još navodi primjere iz Svetoga pisma u kojima se vidi kako je eros Božji dar ljudima (Baum, 1997). Čovjek je stvoren kao muško i žensko, dakle tek je u svojoj seksualnosti slika Božja (Post 1, 27) te zbog toga Adam ushićeno pjeva kada po prvi puta ugleda Evu (Post 2, 23), a time se i osuda za grijeh mora ticati spolnosti (Post 3, 16). Budući da je Izrael jasno vidio i priznavao religioznu stranu spolne ljubavi između muškarca i žene, doslovnome, odnosno prirodnome tumačenju ne treba drugoga opravdanja. Bez obzira na to, problem nadahnuća i pitanja crkvene predaje svakako treba potanko teološki rasvijetliti.

Ono što je značajno za doslovno tumačenje je to da ono ne isključuje mogućnost da se u ljudskoj ljubavi prepoznaje ljubav Boga prema čovjeku. Naime, ako je ljubav čovjekova *jaka kao smrt* kako kaže *Pjesma nad pjesmama* (8, 6), nedvojbeno se u njoj smije ogledati i slika Božje ljubavi prema ljudima. Ljudi nikada ne mogu imati potpuni uvid u veličinu i snagu Božje ljubavi već je samo mogu pretpostaviti uživajući njezine zemaljske izdanke. Prema tome, *Pjesma nad pjesmama* nam na određeni način, opisom ljudske intenzivne ljubavi, otvara most prema neshvatljivosti Božje ljubavi.

Osim toga, kako Baum navodi, religioznu pozadinu doslovnog tumačenje svakako možemo vidjeti i u činjenici da *Pjesma nad pjesmama* prikazuje svadbu. Samim time, ona je proslava institucije braka, a kako brak u Židova i kršćana ima vjerski karakter tako ni svadbene pjesme *Pjesme nad pjesmama* ne mogu biti u potpunosti svjetovne naravi (Baum, 1997).

4.4.4. Kultsko-mitolojski smisao

U posljednje vrijeme sve više bibličara počinje zastupati teoriju o kultsko-mitolojskom tumačenju *Pjesme nad pjesmama*. Riječ je o tome da se *Pjesmu nad pjesmama* shvaća kao zbirka staroistočnjačkih pjesama posvećenih kultovima plodnosti, odnosno da su to pjesme porijeklom iz babilonsko-kaananske svadbe božanstava vegetacije. Nova istraživanja spremno podupiru ovakvo mišljenje jer su pronađene jezične i sadržajne podudarnosti između *Pjesme nad pjesmama* i pjesama kojima se slavi babilonski Tamuz-Ištar kult već ranije spomenut u radu. Naime, radi se o božanstvima plodnosti koji manifestiraju ciklus nastajanja i propadanja u prirodi. Svadba o kojoj, navodno, govori *Pjesma nad pjesmama* bila je tzv. „sveta svadba“ koja je trebala uvesti božanstva u ravnotežu tako zemlji osigurati plodnost. Ovaj je kult bio rasprostranjen diljem Bliskog istoka te je slavljen pod različitim nazivima. Primjerice, u Kanaanu se radilo o božanstvima Baalu i Aštarti.

Teoretičari koji tumače da se u *Pjesmi nad pjesmama* pod imenima Salomon i Sulamka zapravo misli Tamuz i Ištar, drže kako se čak pjesme u slavu njihova vjenčanja pjevale i u jeruzalemskom hramu za vrijeme vladavine kralja Manašea (usp. 2 Kr 21, 7). No takva teza

nema drugih dokaza no već spomenutih. Također se razvija mišljenje kako su te pjesme izvorno bile glavni dio kaananske liturgijske svečanosti Macot (Baum, 1997). Naime, radi se o početku žetve ječma i Blagdanu beskvasnih kruhova koji su se jeli za vrijeme žetve. Smatra se kako su taj blagdan kasnije preuzeli Izraelci i spojili ga sa svojim blagdanom Pashe (Izl 12, 15-20).

Istina je kako u *Pjesmi nad pjesmama* postoji čitav niz bitnih elemenata koji neposredno upućuju na kult. Tako, primjerice, isticanje proljeća, blagovanje, ples i procesije nalaze svoje mjesto kako u *Pjesmi nad pjesmama* tako i jednako snažno u liturgijskoj svečanosti početka proljeća.

No, bez obzira na navedene argumente koji imaju pokriće u znanstvenoj zajednici, ovakvo tumačenje zaboravlja kako je takav kult u ekstremnoj suprotnosti s vjerom u pravoga Boga te da je gotovo nemoguće da poganski kult, žestoko proganjan od židovskih proroka, pronade dovoljno snage da ostvari tako snažan utjecaj i uđe u kanon (Baum, 1997). Ne smije se zapostaviti ni činjenica kako se radi o vemu nakon Izraelskog sužanjstva.

Postavlja se pitanje; kako u tome slučaju objasniti očigledne sličnosti kultskih pjesama i *Pjesme nad pjesmama*? Baum daje vrlo jednostavno, ali napose očigledno objašnjenje. Priznaje kako *Pjesma nad pjesmama* ima sličnosti s pjesmama spomenutih kultova, ali se također po mnogočemu poklapa i s izvankultskom istočnjačkom ljubavnom poezijom. Nadalje, i ta ljubavna poezija koristi slične motive i pojmove kao i kultska slavlja. Time se taj krug zatvara te ukazuje na općenitu srodnost ljubavnog i bogoslužnog izričaja. *I ovo dokazuje kako su ljubavno i religiozno iskustvo ljudi blizu jedno drugome pa se onda i predočuju sličnim riječima i slikama* (Baum, 1997:43).

4.4.5. Alegorijski smisao

Židovski pismoznanci iz 1. stoljeća poslije Krista napustili su doslovno tumačenje *Pjesme nad pjesmama*. Naime, počele su se javljati sumnje u kanonsku dostojnost teksta te se doslovno tumačenje počelo zamjenjivati alegorijskim. Tomić spominje Šamaja koji odrješito niječe tumačenje o prikazu tjelesne ljubavi ili pak Akibu koji joj odriče svadbeno značenje jer kaže kako nema udjela u budućem svijetu onaj koji je pjevucka na svadbama (Tomić, 1988:176). *Ti vjerodostojni ljubavni izrazi dvoje zaljubljenih, kralja-pastira i Sunantkinje, koji se traže, iščekuju, igraju skrivača i doživljavaju radost susreta do savršenstva – prema židovskoj tradiciji – simbol jedinstvenog Saveza ljubavi između Boga (Jahve) i Izraela* (Salvoldi, 2001:5).

Dakle, već je židovstvo počelo alegorijski tumačiti *Pjesmu nad pjesmama*, dok se kršćanstvo nadovezalo na takvo tumačenje i unijelo svoje slike. Židovstvo je u slikama ljudske ljubavi iščitavalo Božju ljubav prema Izabranom narodu i, s druge strane, Izraelovu ljubav prema

Bogu. Vrlo je značajno da najstarije poznato tumačenje *Pjesme nad pjesmama* uporno naglašava njezin alegorijski značaj kojim se opisuje ljubav Božja prema židovskom narodu. Iz toga se dosljedno došlo do tumačenja ljubavi Kristove prema Crkvi, a onda i do Božje ljubavi prema bl. djevici Mariji i svetim dušama (Rupčić, 2004:18). Takvo je shvaćanje proizašlo iz proročkog definiranja odnosa između Boga i Izraela kao odnosa između supružnika (Baum, 1997). Kod proročkog promatranja Bog se objavljuje kao ljubav i u bračnoj ljubavi nalazi se slika da se izrazi ta ljubav. Mudrac, pjesnik ovih pjesama, vidi u bračnoj ljubavi – agape, odraze Božje ljubavi za svoj narod (Tomić, 1988:176). Iz toga se razloga *Pjesma nad pjesmama* čita kao pjesma o ljubavi zaručnika, ali se pri tome uranja u bogatstvo ljubavi koje pruža savez između Boga i njegova naroda.

Tomić navodi još jedan razlog, a to je da se takvim opjevavanjem ljubavi bez uzdržanja te dosljednim slavljenjem jedinstvenosti i neraskidivosti braka on prikazuje u novome svjetlu. Brak je u tim vremenima bio sklapan na temelju dogovora između klanova i obitelji, a jednoženstvo je bilo samo za siromahe. Prema tome, *Pjesma nad pjesmama* je istinski prikaz čiste ljubavi i najljepše nježnosti – upravo one koju Bog ima za svoj narod. Time se i Tomić također osvrće na jedinstvo ljubavi pa kaže kako je uzajamna ljubav muža i žene dar koji im Bog daje kako bi zgrabili na samom njezinom izvoru jer „Bog je ljubav“ i svaka ljubav rađa se u Bogu i u Sinu njegovu, Isusu Kristu (Tomić, 1988:176).

Kršćanstvo je takvo razumijevanje prvenstveno prenijelo sa Židova na Crkvu, ali također i na sve ljude vjerujući kako svaka duša zasebno može ustanoviti takav odnos s Bogom. Prema kršćanskoj tradiciji ta je ljubav simbol Saveza između Krista i njegove Crkve, naroda Božjega, između Krista i svakog čovjeka koji vjeruje u Njega (Salvoldi, 2001:5). Mikuličić također u svom komentaru *Pjesme nad pjesmama* navodi, osim doslovnog, tri moguća alegorijska tumačanja. Prvo u kojemu su rabinski učenjaci pripadnost strastvenih pjesama videli u alegoriji o Božjoj ljubavi prema Izabranome narodu, zatim, prema kršćanskom svjetonazoru, u vjenčanju Krista i Crkve te naposljetku u vjenčanju duše pojedinca s Bogom (Mikuličić, 2000).

Kada se tumači na takav način da se alegorija shvaća kao prikaz sjedinjenja vjernika pobožnika s Bogom, misli se prvenstveno na svetačko služenje Crkvi i svijetu. Prije svega takvo je tumačenje mističko. Veliki su kršćanski mističari upravo u *Pjesmi nad pjesmama* našli nadahnuće otavivši nam dokaze u obliku tumačenja u svojim spisima. Niz mističara koji u *Pjesmi nad pjesmama* vidi sjedinjenje duše s Bogom počeo je već s Origenom, zatim slijede sv. Bernard, sv. Toma, sv. Ivan od Križa i sv. Terezija Avilska, sv. Terezija od Djeteta Isusa i dr. Možda je i najveći utjecaj *Pjesma nad pjesmama* ostavila upravo na zaručничkoj mistici sv. Ivana od Križa. Koristeći se riječima i slikama *Pjesme nad pjesmama* na najdublji je mogući način, ali i

u savršenoj pjesničkoj formi, koju čak smatraju dolaslom izvorniku, izrazio svoja mistična iskustva Boga.

Zbog alegorijskog pristupa tumačenju dobila je *Pjesma nad pjesmama* puno snažnije značenje, a time i vrijednost u židovstvu. Tako, primjerice, Rabi Akiba kaže kako su svi spisi sveti, ali je *Pjesma nad pjesmama* najsvetija. Pod pojmom spisi misli se na Ketubim, odnosno na treću skupinu knjiga hebrejske Biblije. Također, kaže i kako cijeli svijet ne vrijedi toliko koliko vrijedi dan u kojem je Izrael primio *Pjesmu nad pjesmama* (Baum, 1997).

Crkva je preuzela upravo takvo alegorijsko tumačenje i nadalje se *Pjesma nad pjesmama* shvaćala strogo u takvom prenesenom, duhovnom značenju. Uz određene iznimke, takvo je shvaćanje dugo vremena bilo jedino moguće za katoličke egzegete, a alternative su ostajale bez službenog crkvenog dopuštenja. No kako danas tako isključiv stav ne pronalazi više sljedbenika, a i ne odgovara suvremenom razumijevanje Pisma, zatvoreno alegorijsko tumačenje gotovo je izumrlo. Naravno, alegorija se ne može u potpunosti isključiti tako da je preživjela unutar pomirbenih stavova tako da se ni duhovna razina *Pjesme nad pjesmama* nije izgubila.

4.4.5.1. Tipološki smisao

Tipološko je tumačenje srodno alegorijskom i na neki je način i proizašlo iz njega. *Pjesme nad pjesmama* iz perspektive se Novoga zavjeta tumači kao tip (grčki = pralik) Kristove ljubavi prema Crkvi. Po izričaju tipološko tumačenje odgovara doslovnom smislu, ali se u zaručniku i zaručnici te njihovome ponašanju ogledaju tipovi, odnosno pralikovi odnosa između Krista i Crkve.

Sljedbenici ovoga tumačenja navode kako se u Novome zavjetu neposredno govori o Kristovoj ljubavi prema Crkvi kroz sliku braka. Konkretno je primjer za to svakako Poslanica Efežanima (5, 22s), ali slična mjesta nalazimo i u Otkrivenju (3, 20; 12, 1; 22, 17) gdje se odnos Krista i Crkve izričito opisuje na temelju usporedbe s *Pjesmom nad pjesmama* (Baum, 1997). Zato se može reći kako je duhovni smisao *Pjesme nad pjesmama* potvrđen u Novome zavjetu pa je time tipološko tumačenje jedno od spomenutih pomirbenih shvaćanja budući da jednako odgovara kako crkvenoj predaji tako i suvremenom razumijevanju Pisma.

5. TUMAČENJE *PJESME NAD PJESMAMA* KROZ STIHOVE

Proslov: Čežnja za zaručnikom (1, 2-4)

Ovi su stihovi naslovljeni kao Proslov jer izriču glavnu misao pjesama koje će uslijediti, odnosno obilježeni su strašću i nježnosću koja oblikuje čitavu *Pjesmu nad pjesmama*. Zaručnik ili ljubavnik je odsutan, ali ipak prisutan u srcu svoje voljene zaručnice. Autor radi nagli prijelaz s treće na drugu osobu i u tome se vidi utjecaj egipatske ljubavne lirike. Zaručnici se pridružuju njezine prijateljice što je utjecaj kraljevskih svadbenih pjesama. Spomenuti kralj u retku 1, 4 ne odnosi se najvjerojatnije ni na Salomona niti na alegorijsko značenje Boga već se upućuje na židovski svadbeni običaj kojim se mladenci slave kao kralj i kraljica. Salvoldi objašnjava kako taj redak ističe kako su zaljubljenici jedno drugome poput kralja, odnosno kraljice koji vladaju jedno nad drugim napuštajući same sebe i uklanjanjem u voljenu osobu (Salvoldi, 2001).

U čežnji za voljenim, zaručnica iščekuje da ju njezin dragi uvede u svoje odaje. Želja za njegovim poljupcima i milovanjem opija ju više nego li vino. Svoje osjećaje prema njemu izražava igrom riječi koja se gubi u prijevodu s hebrejskog: *šm* = ime, *šmn* = ulje. Baum objašnjava značenje ove igre riječi te kaže kako je za zaručnicu već samo njegovo ime, a time i njegova osoba, bitak i on sam toliko dobroćudno kao mirisni balzam (Baum, 1997). Mora se znati važnost ulja u istočnjačkoj kulturi – imalo je veliku ulogu u uljepšavanju, a posebno onom svadbenom.

U četvrtome se retku osjeća pojačanje nestrpljivosti zaručnice. Želi da ju njezin voljeni povuče za sobom, želi ga slijediti i sjediniti se s njim. Spremna je i čeka svadbenu povorku.

Pjesma prva: Prvi susret (1, 5-17; 2, 1-7)

Zaručnica je preplanula jer je obavljala poljoprivredne radove koji su joj nametnuti te se zbog toga uspoređuje s crnim beduinskim šatorima načinjenim od kozjih koža. Izgleda poput ropkinje ili sluškinje koja radi na zemlji jer bogate su djevojke (kćeri jeruzalemski), prema opisima arapskih pisaca, izgledala svježije i svjetlije kože. Takav se kontrast često nalazi u arapskoj književnosti. Zaručnica je pak čuvala vinograd, ali svoj vinograd nije sačuvala, odnosno dala je svoje srce onome koga ljubi. Drugo objašnjenje nesačuvanog vinograd Baum vidi u nesačuvanoj ljepoti (Baum, 1997). Nije sačuvala ten jer je činila što su joj braća naredila, no iako se brani pred građankama koje nisu morale raditi po žarkom suncu, svjesna je svoje ljepote jer se uspoređuje i s raskošnim, dragocjenim zastorima Salomonovih odaja.

Iako ju je sunce opalilo i nije savršena u svojoj ljepoti, savršena je u vjernosti svome zaručniku. Tomić ističe kako žarko sunce koje je narušilo njezinu ljepotu predstavlja neuspjehe,

tegobe i križeve koji se žive na Božjem putu te da se bez obzira na njih treba zadržati vjernost, nada i čežnja za Gospodinom (Tomić, 1988).

Uvodi se i motiv traženja i razdvojenost što je u ljubavnoj poeziji motiv vjerojatno i češći od motiva posjedovanja i prisutnosti voljene osobe. Zaljubljenici su predstavljeni u stilu pastirske poezije te patsirica želi naći svoga dragoga dok odmara, a ne kad je na ispaši s drugim pastirima kako se ne bi doveli na loš glas. Ona želi svoga voljenog nasamo; želi ga samo za sebe i pravi razliku između njega i svih drugih pastira. Za nju je on jedini i njezina čežnja ne podnosi razdvojenost. Prijatelji joj se rugaju upućujući je neka slijedi tragove stada i pase koze oko pastirskih koliba pa će ga naći. Slika pastira upućuje na Boga. Treba prepoznati tragove Njegova stada i razlučiti ih od tragova stada drugih pastira.

Slijede stihovi u kojima se zaručnice međusobno dive jedno drugome i hvale ljepotu onog drugog. Također, izriče se njihov ushit i zanesenost. Zaručnik uspoređuje zaručnicu s faraonovim konjima što je za istočnjaka najснаžniji izraz za hvalu skladnog tjelesnog izgleda. Oslovljava zaručnicu prijateljicom te ju time postavlja sebi ravnopravnom, ali ipak se osjeća punina njegove nježnosti prema njoj. U svome je vjenčanom nakitu lijepa i ponosna poput kraljevskih kola, no on ju želi još više darivati kako bi joj iskazao ljubav. *Miris njezina narda za vrijeme svadbenog blagovanja jasan je znak njezine ljubavi i spremnog predanja. On obećava također i ispunjenje* (Baum, 1997:48). Uvođenjem mirisnih biljaka u stihove želi se dočarati osjećaj ugone i sreće koji će zaručnici iskusiti u svojoj ljubavi. Zaručnik se divi očima svoje zaručnice te ih uspoređuje s golubičinim jer je golubica u istočnjakoj ljubavnoj poeziji simbol za djevojku, no također se smatra kako je ova metafora povezana sa starim vjеровanjima kako je golubica ptica božice ljubavi (Baum, 1997). Zaručnica se uspoređuje i s ljiljanima te je za zaručnika jedina među mnogima. Zaručnica uzvraća hvalom uspoređujući zaručnika s jabukom koja svojim plodovima nadmašuje druga šumska stabla. Tako je i on njoj vrijedniji od svih drugih mladića. Jabuka je također stari ljubavni simbol.

Nadalje se jasno razaznaje zaručničina želja da nakon svadbene svečanosti konačno ostane sama sa svojim voljenim kako bi mogli utažiti svoju čežnju u završnom ljubavnom ispunjenju. Redaju se motivi svadbene povorke, dvorane i bračne ložnice kao i kolači od grožđa i jabuka koji su tradicionalno svadbeno jelo, ali i ljubavni simboli. U njima zaručnica traži okrepu i osvježenje nakon ljubavnog sjedinjenja koje je ostavlja bolnu od ljubavi. Sam čin jasno je i bez suztezanja, ali s puno strasti i nježnosti prikazan u šestom retku. Na to se nastavlja sedmi redak u kojem zaručnik moli da ne smetaju zaljubljene ukazujući na to kako je brak i ljubavno sjedinjenje tajna zaručnika i zaručnice. Također, vidljiva je njegova strpljivost i nježnost jer ne želi prisilno buditi njezinu želju već čeka da se ljubav probudi kada sama prohtije. *Da bi se*

zaručnica izlječila od ljubavne boli, moli kolač od grožđa (opijajuće i afrodizijačke stvari) i zagrljaj: želi i dalje ljubiti. Zaručnik daje sve od sebe da bi se njegova zaručnica opustila, ni na što ne mislila, da je ekstaza ljubavi ne probudi. I on trpi od ljubavnog ushićenja, zaveden već samim pogledom ljubljene zaručnice (Salvoldi, 2001:18).

Ovom se slikom lako prikazuje odnos duše i Boga. Duša, kao Božja zaručnica, ne želi se odvojiti od Njega, odustati od zagrljaja s Njim, no istovremeno ta je ljubav toliko intenzivna da joj nanosi bol jer je preslaba. Bog, njezin zaručnik, u svojoj je neizmjerljivoj strpljivosti razumije te iako i sam gori od ushićenja i ljubavi prema duši, dopušta joj odmor i trpi u razdvojenosti.

Pjesma druga: Uzajamna ljubav raste (2, 8-17; 3, 1-5)

Prizor je promjenjen jer zaručnica je sada u roditeljskom domu, a zaručnik se, kao u egipatskoj poeziji, pojavljuje na njezinim prozorima. Poziva ju da mu se pridruži u slavljenju proljeća. Takav motiv koji istovremeno slavi rađanje ljubavi i rađanje prirode u proljeće često se koristi u ljubavnoj poeziji. Djevojka se ponosi kako njezin dragi obilazi oko nje i poziva ju; kako potajice i s nestrpljenjem očekuje njegov dolazak. No kada konačno dođe pred njezin prozor, ona se skriva od njega i očekuje da odgovori na izazov što on i čini ljubavnom pjesmom. Opisuje joj čari propupalog proljeća jer zapreke zime su nestale i vrijeme je da budu skupa. Ona se skriva i tako još više pobuđuje njegovu žudnju da je barem ugleda te ju sve usrdnije vabi iz njezina skloništa.

Odgovor na zavođenje ljubavnika dobiva u stihovima pjesme koju su vinogradari pjevali pri lovu na lisice, odnosno štetočine u vinogradu. Vinograd predstavlja mladu djevojku, dok su lisice momci koji vrebaju na djevojke. Prilikom svadbi, ovi su stihovi zasigurno zabavljali uzvanike (Baum, 1997).

Dalje se izriče sigurnost u pripadnost i ljubav čak i u odsutnosti, no ljubav traži nazočnost pa se uz povjerenje izriče i iščekivanje. Tumači se još i kao predanje duše Bogu upravo kao što se zaljubljenici predaju jedno drugome. Slika u kojoj zaručnik *pase među ljiljanima* metafora je za ljubavnu igru i tjelesni užitak. Ako je dragi preko dana odsutan jer radi, večer, kada se sjene spuste, vrijeme je kada on dolazi s polja i tada se mogu susresti. Zaručnica je nestrpljiva i želi da stigne hitro poput srne. Spominjanje gore Beter ima više značenja; ime gore na zapadu Jeruzalema ili brežuljci smirne, odnosno Beter je palestinska istoznačnica za Punt, egipatsko mjesto miomirisa.

Čežnja za dragim zaručnicu tjera u noćnu potragu za njim. Židovskoj bi djevojci takav pothvat bio u potpunosti nemoguć tako da se pretpostavlja kako se ovdje radi o snu u kojem ona susreće stražare, pronalazi dragoga i naposljetku ga dovodi majci. Sigurna je samo odluka da ga

više nikada ne želi pustiti. U traženju i nalaženju očituje se sva strast ljubavnog žara koji nikada ne biva u potpunosti ispunjen.

Pjesma treća: Zaručnicu dovode zaručniku (3, 6-11; 4, 1-16; 5, 1-16; 6, 1-3)

Zaručnik dolazi sa svojom svadbenom povorkom kako bi svečano preuzeo zaručnicu te ju u urešenoj nosiljci ponio u svoj dom. Sam zaručnik zapravo ostaje u pozadini u ovim stihovima jer ga obavija stup dima od mirisna kada. Povorku prati i oružana pratnja koja spriječava otmicu mladenke ili kakav drugi napad. Ugled zaručnika podiže i ta pratnja Izraelskih junaka iako je on sam već u mladenkinim očima utjelovljenje savršenog supruga upravo kao što je Salomon bio utjelovljenje savršenog izraelskog kralja.

Dalje pjesma ističe tjelesne odlike zaručnice i opjevava njezinu ljepotu kako se po običaju činilo na židovskim svadbama. *Usporedbe sa životinjama, koje nama zvuče čudno, bolje ćemo razumijeti ako razmislimo koliko su ljudi koji su stvorili ovu pjesmu živjeli u skladu s prirodom i upravo u njoj iskusili Božju stvoriteljsku svemoć i uzvišenost* (Baum, 1997:53). Hvali se pravilnost zuba, usne i obrazi, ali također i ljepota riječi koje mladenka izgovara što znači da nije riječ samo o njezinoj izvanjskoj ljepoti. Upotrebljava se i motiv mogranja, simbola ljubavi, erotičnosti i plodnosti, čime se naglašava njezina ženstvenost. Usporedbom njezina vrata s Davidovom kulom aludira sa na njegovu vitkost, ali i općenito njezino ponosno držanje. Dojke su uspoređene s košutinim blizancima kako bi se naglasila pravilnost njihova oblika. Ovi su stihovi spjevani s tolikom nježnošću da ostavljaju dojam kako ih je o svojoj zaručnici pjevao sam zaručnik uživajući pri tome u spoznaji kako je tako iznimna djevojka sada njegova. Motivi *brda smirne* i *brežuljak tamjana* ne označavaju mjesto već opisuju samo ljubavno sjedinjenje.

Ponovno se javlja motiv skrivanja zaručnice od zaručnika, a mjesta s lavovima i leopardima najvjerojatnije simboliziraju zlosretne okolnosti i opasnosti u kojima se ljubav može naći. Kako bi izbjegli nesreću, zaručnica se mora maknuti od toga i pridružiti svome zaručniku koji će zaštititi i nju i njihovu ljubav.

Zaručnica je u potpunosti opčarala zaručnika te ju on u njavećoj mogućoj nježnosti naziva svojom sestrom. Upotrebljavaju se motivi plodnosti zemlje, med i mlijeko, koji predočavaju svu raskoš osjećaja koje zaručnik ima za ljubljenu. Ona pripada samo njemu te ju zato uspoređuje s vrtom kojem samo vlasnik može pristupiti, odnosno aludira se na djevojačku nevinost slikom zapečaćenog izvora čija je voda uvijek čista. Također, to ukazuje na vjernu i vrlo intimnu ljubav. Zaručnica je poput bogatog, raskošnog i miomirisnog vrta u kojemu sad zaručnik smije uživati jer sačuvala ga je samo za njega.

Nadalje slijede stihovi slični 3, 1-4. Djevojka u snu čezne za dragim, on dolazi te slijedi igra skrivanja; uskraćivanja i dopuštanja. Zaručnici iskušavaju ljubav jedno drugoga. Zaručnik ne podnosi razdvojenost te dolazi dragoj pod prozor. Udvara joj se i moli ju da ga pusti k sebi no ona je suzdržana te ga odbija različitim izgovorima time samo ojačavajući njegovu čežnju. Tek kad sam pokuša otvoriti vrata, ona popušta i otvara mu, no sada se on povukao i skrio od nje. Od straha zaručnica ostaje bez daha, no odluči ga pronaći. Brine se da nije pretjerala u suzdržanosti i trči u noći kako bi ga našla. Umjesto na svog zaručnika, nailazi na gradske stražare koji joj nanose dodatnu bol tako da je sada njezina ljubav na kušnji.

Prijateljice joj se rugaju pitajući je po čemu je njezin dragi toliko bolji od svih drugih. Kso odgovor slijedi detaljan opis njezina zaručnika. Slijede stihovi prepuni pretjeranih usporedbi po kojima njezin dragi ispada savršni muškarac; najljepši i najplemenitiji. Opis je ostavio takav dojam na njezine prijateljice da joj one sada žele pomoći u traženje, no zaručnica odbija njihovu pomoć jer već zna gdje joj je dragi. U njezinome je vrtu, odnosno njezinom srcu te pripada samo njoj. Motivi mirisavog bilja i ljiljana predstavljaju ljepotu i ženske čari te upućuju na to da je nakon traganja i boli ipak došlo do željenog sjedinjenja. Zaručnici su sigurni kako se više neće razdvojiti.

Pjesma peta: Pristalost i radosti zaručnice (6. 4-12; 7, 1-14; 8, 1-4)

Zaručnica se ljepota uspoređuje s Jeruzalemom i Tirsom, prvom prijestolnicom sjevernog kraljevstva čije ime još znači ugodna ili mila. Kako je Jeruzalem sveti grad Božji za pobožne Izraelce ne postoji snažnije usporedbe za nešto prekrasno. No pojavljuje se i potpuno nova misao – zaručnik priznaje kako ga zaručničin pogled i ljepota zbunjuju. *U pozadini je ovoga staro, duboko ukorijenjeno shvaćanje da žena svojom ljepotom ugrožava muškarca. Muškarac pada na njezinu ljepotu i straši se da ga ljubav ne dovede u podređeni položaj* (Baum, 1997:58). Veliko je poštovanje koje zaručnik osjeća prema zaručnici te je između mnogo žena i djevojaka iz kraljevskog harema ona jedina ljubljena. Navođenjem brojki naglašava se posebnost zaručnice jer je ona za svoga nezamjeniva i nenadomjestiva. Njezino veličanje ide čak do nadzemaljskih sfera te se preuzimaju mitološki motivi, primjerice mjeseca kao simbola ženstvenosti, kako bi se naglasila njezina veličanstvenost. Slijede stihovi u kojima se zaručnik predstavlja kao vrtlar koji se raduje i uživa u pupovima, vinogradu, moganjima, cvjetovima, odnosno čarima ljubljene žene i njihovom tjelesnom sjedinjenju nakon svadbe.

Nastavlja se zbornom pjesmom koja prati zaručničin solo ples prilikom kojega se svi dive njezinoj ljepoti. Uz to samo se na ovome mjestu spominje ime Sulamka. Neki smatraju kako se radi zapravo samo o ženskoj verziji imena Salomon ili pak da se radi o Davidovoj Šunamki.

Slijedeći stihovi opisuju prvo ljepotu njezinih nogu dok pleše te ju se slavi izrazima divljenja. Pogled se promatrača uspinje od bokova i krila te se uz motiv okrugle vinske čaše slavi tjelesno sjedinjenje, a motiv pšenice obećanje je plodnosti. Ponavljaju se već izrečeni opisi dojki i vrata te se slavi bistrina pogleda, ali i nos koji se uspoređuje sa stražarskom kulom kako bi se istaknula djevojčina nepristupačnost i ponositost. Pjesma vrlo dostojanstveno, bez opscenosti i vulgarnosti, prikazuje ljepotu i erotske čari ženskog tijela.

Dalje sam zaručnik ponovno izražava čežnju za voljenom te ponovno niže usporedbe njezine ljepote. Želi je zagrliti kao svoju ženu i osjetiti njezino tijelo uz svoje. Zaručnica na to odgovara svojom čežnjom koja je jednako snažna kao njegova te je spremna na potpuno predanje. U skladu s time, slijede slike koje upućuju na erotsku ljubav koju ovaj puta potiče žena. Ljubavčice su svijetlocrveni plodovi mandragorine biljke koji su se smatrali afrodisijakom, a i upotrebljavale su se kao simbol plodnosti u pjesništvu. Vrata su simbol zajedničkog života pod istim krovom te je suprugu dopušteno uživanje plodova tjelesne ljubavi.

Zaručnica još iskazuje želju da joj je dragi brat jer bi u tome slučaju smjela iskazivati svoju ljubav i u javnosti. Zvuči nelogično jer očito je da njezina čežnja nema doticaja s bratskom ljubavlju, no želi ga slobodno ljubiti i biti mu blizu. Ponovno se pojavljuje dvostruka simbolika koja predočuje ljubavni užitak – mirisno vino i mošt od mogranja.

Pobjeda i trajnost ljubavi (8, 5-7)

Ponovno se opisuje svadbena povorka koja dolazi iz pustinje, no kao da se radi o bračnom paru. Spominjanje majke ukazuje na to da će brak biti plodan i blagoslovljen djecom. Zatim slijedi vrhunac *Pjesme nad pjesmama* i pohvala snage i nepobjedivosti same ljubavi. Zaručnica iskazuje želju da bude tako usko vezana uz svoga zaručnika kao pečat (koji se nosi na uzici oko vrata) te da mu je uvijek na srcu. Takvi strastveni izrazi pretaču se u himan samoj ljubavi jer ona je jaka kao i smrt; ne može joj se izbjeći, a koga obuzme njime i zavlada te je se više nikad ne oslobodi. *Spolna ljubav prožima čovjeka sve do temelja njegova bitka, a iskustvo ljubavne ekstaze slično je smrti* (Baum, 1997:61). Ona je neuništiva te svojom silom može savladati sve prepreke, ali ne može se ničim kupiti već mora biti darovana u slobodi.

Dodaci (8, 5-14)

Ovi su stihovi očito naknadno dodani *Pjesmi nad pjesmama* jer nemaju povezanosti s njome ni u vidu sadržaja ni osoba, no riječ je također o ženidbi. Braća se šale, ali i brinu zbog udaje mlađe sestre. Smatraju kako je još premlada te da mora očvrnuti i odrasti kako bi bila

sprema za život supruge. No djevojka se opire njihovu tutorstvu jer smatra kako je dovoljno odrasla i snažna da se brine za samu sebe.

Slijedi zaručnikova pjesma u kojoj on iskazuje kako mu je njegova draga draža nego li Salamonov harem žena. On je sretan samo s njome i ne zavidi kralju. Za njega njegova draga vrijedi više nego li sva blaga, a ona ga naposljetku poziva da joj se pridruži u mirisnim vrtovima. No ostaje dojam nezavršenosti jer ljubav je na zemlji uvijek nešto nedovršeno i neispunjeno (Tomić, 1988).

6. LJUBAV U *PJESMI NAD PJESMAMA*

Kao što se jasno vidi iz svega do sada prikazanog i rečenog o *Pjesmi nad pjesmama*, najveći njezin problem stoji u tumačenju. Već se na prvi pogled vidi, i to svatko priznaje, kako je njezin sadržaj ljubav, ali čim se pokuša točnije i konkretnije odrediti njezinu narav, zapada se u probleme koji dobivaju i najoprečnija rješenja. Rupčić u svome komentaru *Pjesme nad pjesmama* donosi kritiku takvih stajališta, ali uz opasku kako njegova kritika neće nijekati niti jedno od ponuđenih mišljenja i tumačenja *Pjesme nad pjesmama* jer, naime, on drži kako ta njihova međusobna isključivost i ograničenost sputava pravo razumijevanje kako ove biblijske knjige, tako i Božje riječi uopće (Rupčić, 2004).

Nadalje Rupčić objašnjava temeljne značajke ljubavi te ju potom povezuje s njezinim značenjem u *Pjesmi nad pjesmama*. Dakle, ljubav je u svojoj naravi naslobodniji mogući čin te se svojim težnjama, intenzitetom i trajnošću protivi svim zaprekama i ograničenjima. Kao takva, sputava se bilokakvim granicama koje je time osiromašuju. Samim time, ako je *Pjesma nad pjesmama*, kao što smo već utvrdili, pjesma o ljubavi, ni ona ne trpi bilo kakva ograničenja. *Gdje narav ljubavi nije postavila granica ne treba ni da ih drugi postavljaju* (Rupčić, 2004:15).

6.1. Oblici ljubavi u *Pjesmi nad pjesmama*

Primjećuje se kako je ljubav u *Pjesmi nad pjesmama* u jednom trenutku ljubav između muža i žene, između zaručnika i zaručnice, zatim između brata i sestre pa čak i sina i majke. Tako širok spektar Rupčić ne dopušta razbijati nego objašnjava kako je to upravo najvažnije za promatranje ili proučavanje *Pjesme nad pjesmama*. Bitno je shvatiti kako se pisac ne koncentrira na samo jednom obliku ljubavi nego pokušava uobličiti intenzitet ljubavi. Iz toga proizlazi kako *Pjesma nad pjesmama* ne opisuje jedan oblik ljubavi, pa makar to bila ljubav između Boga i ljudi, već da opisuje ljubav uopće. *Nadalje, kad zaljubljenik iskreno kaže onoj koju voli da je*

neograničeno ljubi ne kaže li samo na drugi način što i Biblija – da je Bog ljubav. Apostol Ivan veli: „Bog je ljubav“ (Iv 4, 8), a Pjesma nad pjesmama: „Ljubav je Bog“ (Rupčić, 2004:15-16).

Kao što se i analizi Pjesme nad pjesmama protivi sukobljavanje njezinih različitih tumačenja, tako se i podjela ljubavi na njezine različite oblike i potom usmjeravanje jednih na druge protivi samoj prirodi ljubavi jer je ljubav u svim pravcima otvorena i bezgranična kao i Bog, njezin tvorac i izvor. Samim time, ako *Pjesma nad pjesmama* govori o ljubavi, govori o upravo takvoj neograničenoj ljubavi. Ako se pak tumač pjesme osvrće na samo određenu njezinu pojedinost, a druge zanemaruje, neće pojmiti cjelokupnu pjesmu. Budući da je pjesma živa cjelina takvo bi ju mikroskopsko sjeckanje njezina idejnog tkiva potpuno upropastilo i zato ju se ne smije promatrati kao skup riječi i rečenica kao ni bilo kakvih fragmenata pa makar i idejnih (Rupčić, 2004). Time se želi reći kako je svaki pjesnik stvaratelj te da mu je zbog toga dopušteno svakojaku građu upotrijebiti i preoblikovati po svojoj želji kako bi dobio nešto potpuno novo. Naravno, upravo je tako postupio i autor *Pjesme nad pjesmama* iskoristivši različite povijesne, geografske, prirodne, materijalne, duhovne, religiozne i kulturne elemente kako bi od njih načinio posve novu harmoničnu cjelinu. *Ako se, prema tome, kadgod prepoznaju i indentificiraju pojedini izrazi i slie kao oblici pučke ljubavne poezije ili dijelovi mitsko-kulturnog ceremonijala, to ne bi smjelo voditi na pogrešan zaključak. Ti dijelovi ne tumače Pjesme nad pjesmama koliko ni kararski mramor Mikelandelova Mojsiju ili materijalno platno Leonardovu Mona Lizu* (Rupčić, 2004:17). Time Rupčić ne želi ignorirati literarne i povijesne elemente koji sačinjavaju *Pjesmu nad pjesmama* nego samo želi naglasiti kako se od njih ne smije činiti glavna tema tumačenja. Također, prilikom analize navedenih elemenata mora se uvijek tražiti ravnoteža koja se postiže isključivo pomnim poznavanjem ideja i života koji su te elemente utkali u tako nedjeljivu cjelinu, a ne smije se podleći nagađanjima koja samo unose nemir i nered u razumijevanje ovakvoga djela.

Isto tako, kao što se dijelovi *Pjesme nad pjesmama* ne mogu pravilno razumjeti izvađani iz svog prirodnog konteksta, tako se ni sama pjesma ne smije proučavati izvan bližeg i daljeg konteksta Biblije kojoj pripada. Tumačenje koje ne bude vodilo računa o mjestu koje *Pjesma nad pjesmama* zauzima u Bibliji bez sumnje će biti površno ili čak i pogrešno. Kada su je Židovi zapisali, smjestili u je u svoju Svetu knjigu te uopće nema nikakve sumnje da bi mogla svoje mjesto tamo naći nezasluženo. Samim time, morala je biti idejno srodna ostatku Biblije. Bitna je ideja Biblije upravo ljubav, tako da i *Pjesma nad pjesmama* mora imati ako ne sve, onda barem glavne značajke biblijske ljubavi (Rupčić, 2004).

Nije zamislivo da jedna u potpunosti profana pjesma nađe svoje mjesto u kanonu. Zbog toga je značajno to da je upravo alegorijsko tumačenje prisutno od samog uvrštenja *Pjesme nad*

pjesmama u Bibliju. Kako je u početku oslikavala Božju ljubav prema Izraelu, tako je vrlo lako prihvaćeno kršćansko tumačenje u kojem prikazuje sliku Kristove ljubavi prema Crkvi. I u tome vidimo dokaz kako takvo tumačenje mora imati oslonac u ljubavi jer prelazi sve zadane granice i u tome očituje božansko svojstvo. *Nema sumnje da se ova najljubavnija pjesma može otključati jedino ispravnim pojmom ljubavi. Krivo ili preusko shvaćanje ljubavi nužno vodi pogrešnu tumačenju same Pjesme nad pjesmama. Jedino ono koje je otvoreno prema neograničenom može nešto o ljubavi kazati* (Rupčić, 2004:19).

Biblijska se ljubav proteže tako sve od Edena do Otkrivenja te tako Sveto pismo postaje knjiga o neprestanom međusobnom traženju Boga mi čovjeka. Ljubav je Božja sila kojom je stvorio sve od prve čestice do čovjeka te se u njoj nalazi jedini razlog postojanja svijeta. Samim time, ona je i jedini kriterij spoznavanja svijeta. Prepoznamo je jer se u neživim stvarima očituje kao prirodni zakon, u živim bićima kao instinkt, a u svjesnim bićima poprima najviše oblike duhovnosti i slobode. Time je cijeli svijet nosi i predstavlja na svoj način; u svakome biću ima specifičan pečat pa tako i povezanost muža i žene u brak postaje znakom odnosa između Boga i Izabranog naroda (Iz 54, 5-6). *Bog je zaručnik, a Izrael „žena njegove mladosti“.* Isto tako otpad od Boga najbolje je predstavljen preljubom (Hoš 1-3; Ez 16) (Rupčić, 2004:20).

Bespotrebno je tražiti jaz između Božje i ljudske ljubavi jer one su jedno. Ljudska ljubav pripada Bogu jer dolazi od Boga, crpi snagu iz Njega pa iako je ljudska jer dolazi ljudima i očituje se preko njih, opet se vraća svome Izvoru. Na taj način čovjek potvrdno odgovara na Božju inicijativu stvaranja i uključuje se u nju. Prema tome, ljubav kojom Bog ljubi nas i sav stvoreni svijet istovjetna je ljubavi kojom mi ljubimo sebe, Boga i svijet.

Iz ove kratke digresije može se zaključiti kako su temeljna svojstva ljubavi prikazane u ostatku Biblije jednaka onima iz *Pjesme nad pjesmama*. Primjerice, ako zaključimo kako je ljubav kreativna jer, budući da izvan sebe ne nalazi ništa vrijedno, stvara ono vrijedno. Time ono što je samo po sebi bez vrijednosti dobiva time što je stvoreno iz ljubavi. Tako na mnogo mjesta u Bibliji nailazimo na snažne izraze osjećaja nevrijednosti kod onih koji primaju Božju ljubav, a s truge strane, Božje strane, dolazi do veličanja i slavljenja onoga tko prima Njegovu ljubav. Primjeri su takvog ponašanja, odbijanja Božje ljubavi zbog nedostojnosti ili nevrijednosti, brojni (Marijina pjesma Lk 1, 46-55; himan Ane 1 Sam 2, 1-10; Petar koji se smatra grešnikom Lk 5,8, ali ga Isus stavlja poglavarom Crkve Mt 16, 16; stotnik koji se smatra nedostojnim da Isus uđe pod njegov krov, no Isus ipak ulazi Mt 8, 8; Zakej koji je bio carinik, ali ipak i „sin Abrahamov“ Lk 19, 9).

Iz toga vidimo kako Božju ljubav ne privlači vrijednost već ulazi tamo gdje vrijednosti nema i stvara novu vrijednost. Odnosno, čovjek kojega Bog ljubi sam od sebe nema vrijednost

već je njegova vrijednost u tome što ga Bog ljubi. Upravo to, kroz zaručnicu, prikazuje i *Pjesma nad pjesmama*. Ona je sama po sebi crna (1, 5) i neznatna kao *cvijet šaronski* i *liljan dolinski* (2, 1) te joj tek zaručnik kroz svoju ljubav daje vrijednost (1, 9-11; 2, 2).

Također, kao i na drugim mjestima u Bibliji, *Pjesma nad pjesmama* izričito pokazuje Božju ljubav kao selektivnu i ekskluzivnu. Naime, kako Bog između mnogih naroda odabire samo jedan (usp. Izl 19, 5; 20, 3-5; Pon zak 4, 37; 6, 5; 7, 6, 10, 5; 14, 2; Ps 135, 4; Iz 43, 4; Hoš 2, 16; 19; Am 3, 2; Mal 3, 17) tako i zaručnik i zaručnica pripadaju samo jedno drugome (2, 6; 6, 3; 7, 10; 4, 12; 8, 11-12). Time je, prema Rupčiću, istaknuta važnost osobnosti, selektivnosti i ekskluzivnosti ljubavi (Rupčić, 2004).

Jedna je od bitnih odredbi biblijske ljubavi težnja za osobnom prisutnošću. To se pokazuje kroz čitavu povijest Izabranog naroda pa tako Rupčić navodi neke od vidljivih znakova te priutnosti kao što su svjetlosni stup ili jeruzalemski hram, s tim da je vrhunac prisutnosti svakako u osobi Isusa Krista, odnosno kada je Riječ ljubavi postala čovjekom i nastanila se među ljudima (Rupčić, 2004). Ista ta težnja za prisutnošću prožima čitavu *Pjesmu nad pjesmama* (2, 8-14; 4, 6-8; 5, 2-4; 6, 11-12; 2, 6; 8, 3. 13), no više je izražena u djelima nego li u riječima jer dragi svo vrijeme svojom ljubavlju *neumorno* progoni dragu dok se konačno ne nađu i tek tada imaju potpuni mir (2, 7; 3, 5; 5, 1).

Najvažnija je osobitost biblijske ljubavi svakako njezina nepobjedivost koja se jasno ocrta u povijesti Izabranog naroda jer nikakav grijeh ili nevjernost nisu mogli otrgnuti Boga od njih. *Ta se ljubav pokazala neodoljivom i neslomljivom u Kristu trijumfirajući i nad smrću* (Rupčić, 2004:23). Jednako je tako i ljubav u *Pjesmi nad pjesmama* prikazana pobjedonosnom nad svim preprekama koje joj se nađu na putu bilo da se radi o vremenu i prostoru, potopu i smrti ili sjaju sveg bogatstva (8, 6-7).

Nadalje, biblijska je ljubav uvijek spontana, slobodna i nadasve intenzivna, a to se također potvrđivalo kroz čitavu židovsku povijest. Osim toga, kroz sve to vrijeme Božja je ljubav uporna te iako žestoka, nikad nije nasilna ili brutalna nego je strpljivo čekala slobodan odgovor od Izraela. Rupčić to komentira riječima kako ta ljubav *poznaje patos neispunjenih mogućnosti, ali nikad umor i očaj* (Rupčić, 2004:24). Isto tako i zaručnik u *Pjesmi nad pjesmama* uporan (5, 2-4) i strpljiv (8, 13), ali nikada nasilan (5, 6). U svakome trenutku spremno čeka i na najmanji znak svoje zaručnice (1, 4; 2, 4; 5, 1).

Na takav je način ljubav otpjevana i u 1 Kor 13. I jedan i drugi tekst sadrže navedene četiri dimenzije koje predstavljaju glavne karakterizacije božanske ljubavi. Samim je time i ljubav prikazana u tim tekstovima veća nego li su ljudska mjerila jer jača je i od same smrti kojoj ljudi, po svojoj tjelesnoj prirodi, podliježu.

S obzirom na svoju božansku narav, ljubav se u *Pjesmi nad pjesmama* naziva izrazom *ahabh*, odnosno, na grčkom *agape*. To je znakovito jer grčki jezik ima više riječi za ljubav pa tako *filia* označava prijateljsku ljubav, *eros* tjelesnu ljubav dok *agape* označava čitav spektar i bogatstvo ljubavi, odnosno Božju ljubav. Samim time, upotrebom upravo tog izraza glatko se izbjegava situacija u kojoj se ljubav u *Pjesmi nad pjesmama* tumači samo kao sentimentalna ili tjelesna (Rupčić, 2004).

Razvijajući nadalje svoje pomirbeno stajalište po kojem je ljubav u *Pjesmi nad pjesmama* sveopćeg oblika, odnosno točnije izvorna ljubav iz koje se širi čitav niz različitih, ali nadopunjujućih oblika ljubljenja, Rupčić kao znakovito navodi kako mnogi narodi u svome jeziku imaju samo jednu imenicu za ljubav. Time riječ *agape* sprječava da se ljubav u *Pjesmi nad pjesmama* shvati jednostrano, a primjerice naša riječ govori o njezinoj drugoj značajki – sveobuhvatnosti ljubavi. Tako se jednom riječju označuje i ljudska i Božja ljubav što je u potpunosti ispravno jer ljudska ljubav izvire iz Božje te predstavlja samo jedan od njezinih beskonačnih oblika. *Biblija se služi ljubavlju muža i žene, oca i sina, brata i sestre d aopiše i objavi Božju ljubav i to ne iz antropomorfističkih razloga nego iz uvjerenja da ljudska ljubav potječe iz Božje* (Rupčić, 2004:26). Zato *Pjesma nad pjesmama* nije samo ljudski govor o Bogu već Božji govor o mogućnostima ljubavi i različitim međuljudskim odnosima. Samim time to je prikaz načina na koji nas Bog, ali kroz ljudsku ljubav jer je to jedina mogućnost kako je možemo shvatiti.

Kao što je već više puta naglašeno, svaki oblik ljubavi izvire iz Božje ljubavi i njoj se vraća pa tako svaka ljubav čovjeka vodi Bogu. Znači, kako god se *Pjesma nad pjesmama* tumačila, ona će voditi Bogu. No tumačenje koje inzistira na isključivo doslovnom ili isključivo duhovnom shvaćanja neće pravilno tumačiti *Pjesmu nad pjesmama* jer će zbog svoje jednostranosti osiromašivati njezinu poruku, a time dalje i samu objavu uopće (Rupčić, 2004). Također, ovaj tekst s najvećim će gnušanjem osuđivati kako prijetvorne negacije ljubavi tako i maniheističko preziranje tijela i njegovu degradaciju u potpunosti jer tijelo je ljubavi instrument i oruđe kojim će se poslužiti u izvršenju svoje svrhe, ali je ujedno i posuda u kojoj se čuva i iz koje se izljuje. Zbog toga je nezamislivo da s ljubav i tjelesnost isključuju. *Ljubav tijelo čuva, a ne ubija; oplemenjuje, a ne degradira; obogaćuje, a ne osiromašuje; posvećuje, a ne profanira* (Rupčić, 2004:28). Iz tog je razloga Bibliji dopušteno slobodno govoriti o tijelu pa time i o prirodnoj sklonosti između muškaraca i žena. I tome aspektu ljudskoga života Sveto pismo pristupa realistično pri tome ne umanjujući, ali ni ne divinizarajući seksualnost. Također, nipošto ne osamostaljuje čovjekovu spolnost već ju prihvaća u danome kontekstu potpune čovjekove prirode koja jest vezana za tijelo, ali je ipak sposobna nadići njegove biološke potrebe.

Kao što neće učiniti ni *Pjesma nad pjesmama*, tako ni ostatak Biblije neće prihvatiti nikakvu vrstu preziranja tijela jer *Sve što je Bog stvorio, dobro je* (Post 1,31). *Seks je utkan u ljudsku narav pa po sebi nije manje vrijedan od naravi. Stoga između njega i Biblije nema sukoba samo ako se pod njim razumijeva ono što jest: dinamička i gotovo dominantna sila u životu. Prema tome, i fizička je ljubav prava ljubav* (Rupčić, 2004:29). Shodno tome, mora se priznati kako erotska i seksualna dimenzija ljubavi imaju svoju objektivnu vrijednost, no seks se nipošto ne smije izjednačavati s ljubavlju niti se ljubav se ni u kom slučaju ne smije svoditi samo na taj jedinstveni čin. U suprotnome, ljubav bi se između muškarca i žene svršavala po zadovoljenju seksualne potrebe.

Fizička ljubav zauzima svoje mjesto u ljubavi, ali, po Rupčiću, najčistiji ćemo i najbogatiji sadržaj ljubavi naći tek iza romantičke i senzualističke ljubavi (Rupčić, 2004). Svakako, prava ljubav neće isključiti ovakve osjećaje, ali ih neće smatrati svojim dovršenjem jer sjedinjenje muškarca i žene ne znači nužno trajnu usmjerenost jedno na drugo niti se njihove čežnje mogu do kraja iscrpiti u takvome činu. Upravo to pokušava predočiti i rasvijetliti ljubav u *Pjesmi nad pjesmama*. Riječima i opisanim djelima osuđuje takvu ograničenu i jednostranu ljubav u kojoj seks traži samo zadovoljenje u drugome tijelu. *Pjesma nad pjesmama* progovara o osobnoj ljubavi i jedinstvu koje ona rađa, a ne o seksualnom zadovoljenju: *Dragi moj pripada meni, a ja njemu* (2, 16; 6, 3). Zaručnici slobodno pristupaju jedno drugome te dok zaručnica čezne, zaručnik strpljivo čeka njezin odgovor: *Povuci me za sobom, bježimo* (1,4). Također, iz iste slobode, zaručnik poziva zaručnicu: *Ustani, dragano moja, ljepoto moja, i dođi!* (2, 10; 4, 8) i kuca (5, 2), a ona, slobodna u svojoj ljubavi, otvara (5,6). Kasnije, on nestrpljivo iščekuje njezin poziv, koji mu ona naposljetku i upućuje: *Dođi, dragi moj, ići ćemo u polja* (7, 12) pa mu i pristupa (8, 3).

Jasno je, prema tome, kako je sloboda glavna odlika ljubavi i da bez slobode ni ne možemo počinjati ikakav govor o ljubavi. Za razliku od ljubavi, seks uvijek sadrži određeni oblik nasilja jer seks je bez ljubavi samo uzimanje dok je ljubav neiscrpno davanje. Također, još je jedna važna razlika između ljubavi i seksa naprosto: ljubav je selektivna i isključiva dok sam seks zapravo ravnodušan i ne ovisi o ekskluzivnosti: *Što je tvoj dragi bolji od drugih?/Dragi je moj bijel i rumen, istaknutiji od deset tisuća* (5, 9-10).

Ima šezdeset kraljica,/ osamdeset inoča,/ a djevojaka ni broja se ne zna./ Ali samo je jedna golubica moja,/ savršena moja (6, 8-9)

Spomenute su i još neke bitne karakteristike ljubavi pa tako dok ljubav obogaćuje, seks osiromašuje: *Učinit ćemo za tebe zlatne naušnice/ s privjescima srebrnim* (1, 11)

O, da si mi brat.../ Povelja bih te/ i uvela u kuću majke svoje/ Pojila bih te najboljim vinom / i sokom od mogranja (8, 1-2)

U našim kućama ima svakog voća/ novoga i starog,/ za te sam ga čuvala, o najdraži moj! (7, 14)

U ljubavi je uvijek svijest o nedostojnosti, a seks cijeni samo sebe: *Crna sam.../Kćeri jeruzalemske (1, 5)*

Ja sam cvijet šaronski,/ ljiljan dolinski (2, 1)

Zaručnica je svjesna da njezina put nije bijela, a time i fizička ljepota nije savršena te se osjeća nedostojnom pred svojim dragim.

Također, u skladu s time, ljubav će uvijek veličati onog drugog, dok seks uzdiže samo sebe: *Što je ljiljan među trnjem,/ to je prijateljica moja među djevojkama./ Što je jabuka među šumskim stablima,/ to je dragi moj među mladićima (2, 2-3)*

Dok je ljubav uvijek spremna na žrtvu, seks traži samo ugodu: *Tražila sam ga, ali ga nisam našla.../ Sretoše me čuvari koji grad obilaze./ Tukli su me, ranili i plašt mi uzeli/ čuvari bedema (5, 6-7)*

Također, razlika je i u intenzitetu i snagi; dok je ljubav trajna i jaka, seks prigodan i časovit: *Jer ljubav je jaka kao smrt,/ a ljubomora tvrda kao grob (8, 6)*

Ljubav je jedinstvo duha i tijela, a seks ujedinjuje samo tijela: *Stavi me kao znak na srce,/ kao pečat na ruku svoju (8, 6)*

Ove se značajke moraju shvaćati isključivo u odnosu između ljubavi i seksa kao mehaničkog fizičkog čina iz kojeg je isključena ljubav. Takvim se kontrastima ukazuje upravo na važnost jedinstva duhovne ljubavi i njezina fizička ostvarenja, a ne obrnuto. Ne radi se o tome da su erotska i duhovna ljubav suprotstavljena jedna drugoj već upravo suprotno - nadopunjavaju se i to u smislu da je fizička ljubav sama po sebi prazna ako nema duhovni karakter, odnosno, konkretno, ako seks za temelj nema ljubav, čovjek će nakon njega ostati prazan. Ako je seks iz ljubavi, čovjek će se nakon njega osjećati u jedinstvu s drugom osobom. Dakle, seks, samo kao fizički i fiziološki čin, sam po sebi nema značenje i čovjeka osiromašuje. Potreban je duhovni element kako bi kroz erotsku ljubav čovjek postigao ono što je za njega Bog zamislio.

Opustošenost i ispraznost u kojoj će seks bez ljubavi ostaviti čovjeka u suprotnosti je s pravom, strastvenom, erotskom ljubavi utemeljenoj u duhovnoj ljubavi, a što *Pjesma nad pjesmama* upravo i propovjeda. Ako zanemarimo mističku ljubav koji tek rijetki zaista dožive, kroz stihove *Pjesme nad pjesmama* Bog pokušava ljude naučiti kako ispravno i u punini voljeti i kroz erotsku ljubav. Jer, htjeli mi to priznati ili ne, Biblija jest knjiga života i o životu, odnosno

Božji putokaz, savjet, ili lozinka kako najbolje (ili najbezbolnije) proći ovaj život. *Pjesma nad pjesmama* progovara o strasti koja istinski usređuje.

Kad ljubav uđe u ljude oni postaju bogatiji i raskošno osvjetljeni. I samo tijelo, užareno ljubavlju postaje ljapše i prozirnije. Isticanje i najintimnijih njegovih dijelova nije razgolićenje nego potvrda vrijednosti osobe i opravdanje njezina izbora (Rupčić, 2004:33). Time se potvrđuje već objašnjena stvaralačka moć ljubavi po kojoj ona nedostojno tijelo pretvara u svoj duhovni instrument. Njegova je tjelesnost zanemarena i ono je transformirano u dokaz i znak postojanja čiste ljubavi.

Tako se ljubav prikazuje i otkriva i *Pjesmi nad pjesmama* koja slavi sve njezine mogućnosti te dimenzije. Naravno, to postiže tek tumačenjem Božje ljubavi prema ljudima koja je ona osnovna dimenzija i najsnažnija mogućnost ljubavi. Tek ljudi koji žive u vremenu nakon utjelovaljenja ljubavi mogu u potpunosti shvatiti sve njezine aspekte ponudene u *Pjesmi nad pjesmama* pa tako prepoznaju Božju upornost u spasenju svih ljudi, ali i ekskluzivnost, slobodu požrtvovnost, intenzitet i ponajviše trajnost kroz vječnost.

6.2. Značajke ljubavi u *Pjesmi nad pjesmama*

Da *Pjesma nad pjesmama* govori o ljubavi koja vrijedi za sve slaže se i Hohnjec te uz to pokušava objasniti zašto je moguće da jedina biblijska knjiga koja niti ne spominje Boga (osim izrekom u 8, 6) postane najdražim svetačkim tekstom (Hohnjec, 2003). Smatra kako je to jednostavno objasniti ako *Pjesmu nad pjesmama* čitamo simbolički. U tome slučaju, zaručnik Salamon simbolizira Boga koji time postaje nazočan u čitavom tekstu, a zaručnica jednako može biti simbolom duše pojedinca ili simbolom Izabranog naroda, Izraela odnosno Crkve, novog Izraela. Takav intiman odnos Boga i duše kao njegove zaručnice postizali su već spomenuti sveti i mistici, no svakako takav odnos nije rezerviran samo za njih već je primjer odnosa koji Bog svojom ljubavlju želi uspostaviti sa svakim čovjekom. Stoga *Pjesma nad pjesmama* opisuje životnu svrhu i vrhunac života svakoga čovjeka – susret s Bogom – te je time ujedno i najintimnija knjiga Biblije. *To je najuzvišenija, najsvetija i najradosnija nada ljudskoga srca, stvar za kojom ljudsko stvorenje od rođenja najviše gladije, bori se i teži. To je poglavlje o životu, središnje točka i cilj svega u životu* (Hohnjec, 2003:76). Prema tome, *Pjesma nad pjesmama* odgovor je na Propovjednikovu ispraznost ili Jobovo trpljenje jer ljubav je središte kako biblijskog sadržaja tako i životne stvarnosti.

Hohnjec *Pjesmu nad pjesmama* tumači kao dvostruku ljubavnu priču, odnosno razlikuje njezinu vertikalnu ili božansku liniju i horizontalnu ili ljudsku liniju pa je se stoga i može

razumijevati kroz božansku i ljudsku razinu. Prema tome, zaručnik istovremeno može simbolizirati Boga, kako je već navedeno, ali i bilo kojeg čovjeka, dok zaručnica simbolizira dušu, ali isto tako i bilo koju ženu. Takvim se tumačenjem Hohnjec se vraća na metodu egzegeze ranog srednjeg vijeka koja opotrebljava četverostruko hermeneutsko načelo: doslovnog, tj. literarnog, prenesenog, tj. alegorijskog, tropološkog, tj. moralnog i anagoškog, tj. životnog tumačenja Biblije (Hohnjec, 2003).

Pjesma nad pjesmama tematizira romantičnu bračnu ljubav više nego li druge oblike ljudske ljubavi. Tome je tako jer brak obuhvaća najiscrpniju od svih ljudskih ljubavi budući da muž i žena daruju jedno drugome baš sve što imaju – sebe u potpunosti; svoje tijelo i dušu; život i vrijeme; djecu, obitelj, posjed i prijatelje – ništa ne pridržavajući. Za Boga je brak trostruka prokreacija i ekstaza ljubavi jer sačinjava vezivanje, prokreaciju i erotiku te intimnost dvoje u jednome tijelu (Hohnjec, 2003).

Simbolika se vidi i u mjestu na kojem se *Pjesma nad pjesmama* nalazi u Bibliji. Kako je već spomenuto, ona dolazi kao odgovor na Propovjednikov pakao ispraznosti i Jobovo čistilište trpljenja. Time ona postaje govor o raj, a zemaljska ljubav koju opisuje tek predokus. Zbog toga Stari zavjet uvelike demitizira ljubav koja pripada svijetu i čovjeku, a to čini prikazujući njezine mnoge dimenzije i značajke. Tako ih u *Pjesmi nad pjesmama* Hohnjec ne nalazi samo četiri kao što to Rupčić čini već čak dvanaest uz napomenu kako postoji beskonačan niz različitih odraza ljubavi.

6.2.1 Ljubav kao najveća pjesma i glazba

Kako je Bog ljubav, a glazba jezik ljubavi time je i Božji jezik dublji od riječi. Takav osjećaj obuzima svakog čovjeka prilikom slušanja nekog veličanstvenog glazbenog djela. Takva glazba tada ne budi u čovjeku samo osjećaj dobra nego mu i prenosi duboku istinu inače neprenosivu u riječi. *Glazba i simboličnost ljubavi ima višeslojevitú strukturu: nije samo subjektivan osjećaj nego i objektivna istina; misteriozna je i smisljena ; značenje je nesvedivo na riječ* (Hohnjec, 2003:79). Prema tome, glazba je bila taj jezik po kojemu je Bog stvorio svijet, a time je i govor tek kasniji razvoj glazbe, a ne obrnuto kako je uvriježeno misliti.

Uz ovaj se zaključak donosi i značenje kako je ljubav najveća i po veličini jer je Božja pjesma koja ima stvaralački karakter te pjeva o stvaranju svijeta u kojemu su sva stvorenja i ljudi note u Božjoj simfoniji. Pojedinačne note uz prisutstvo nekolicine drugih koje ih okružuju ne čine skladnu cjelinu jer su izdvojene iz konteksta, no ako se promatra čitav svijet od početka vremena čuje se veličanstvena harmonična glazba. Dok čovjek čuje samo galamu, nalazi se u Propovjednikovoj ispraznosti. Ako se pita o tome galami li samo ili sklada, trpi poput Joba, ali

nazire nadu. No ako misli kako sklada, nalazi se u Ljubavi i njegov život postaje *Pjesma nad pjesmama*.

6.2.2. Ljubav kao usklađenost i brižljivost

Ljubav je svojevrsan duhovni perpetuum mobile jer što se više ljubi, više je ljubavi i što je netko više ljubljen i sam može više ljubiti druge (Hohnjec, 2003). U Božjoj ljubavi nema ograničenja, a kako ljudska ljubav izvire i crpi iz božanske i njoj je moguće biti bezgraničnom. Kao temeljna duhovna sila u svemiru, ljubav nadilazi zakone svih drugih sila pa tako i onih fizičkih. Ljubav se uvijek povećava pa se tako odbija pokoriti načelu viška energije pa tako onaj koji ljubi to je više ljubljen što više ljubi. U *Pjesmi nad pjesmama* takav odnos pronalazimo u stihovima kada zaručnik zaručnici priznaje da je *ljiljan među trnjem* (2, 2), a ona njemu uzvraća da je *jabuka među šumskim stablima* (2, 3). Kada joj govori *kako si lijepa, prijateljice moja* (1, 15) ona odgovara *gle, kako si lijep, dragi moj* (1, 16).

Ljubav je brižljiva, a ne slijepa kako plitki ljudi misle. Ako je Bog ljubav onda ona nipošto ne može biti slijepa jer Bog nije slijep. Ljubav je stoga najviša mudrost i najviše viđenje. Tek životinjska ili sebična ljubav mogu biti slijepa, no to se nikada ne odnosi na agape. Toga se posebno moramo pridržavati prilikom čitanja prvih redaka kada se čini kako ljubav uistinu jest slijepa jer zaručnik ne vidi nikakvih mana na svojoj zaručnici: *Sva si lijepa prijateljice moja/ i nema mane na tebi* (4, 7)

Također, slično je mjesto kada se zaručnica skriva u pećini jer se stidi svoje ružnoće u poređenju s ljepotom svoga zaručnika koji je poziva: *Golubice moja, u špiljama kamenim,/ u skrovištima vrletnim,/ daj da ti vidim lice/ i da ti čujem glas,/ jer glas je tvoj ugodan/ i lice je tvoje krasno* (2, 14)

Ako je zaručnik Bog onda on svakako ima pravo jer ne može biti da Bog ne govori istinu. Ono što Bog kaže jest istina, točnije istina je jedino ono što Bog kaže. Stoga, preporučljivo je vjerovati Bogu. Što se događa u tome slučaju? Čovjek se mijenja. Prvo počinje shvaćati koliko je lijep u Božjim očima, zatim kako je zadnja objektivna istina ono što Bog vidi, dakle kao zaključak izvodi da on jest lijep.

No što je u tome slučaju s grijesima? Zar ih je Bog previdio? To nije moguće jer Bog vidi cjelokupnu sliku – u istome trenutku sve trenutke od početka stvaranja do kraja svega i za Njega je to jedan jedini trenutak jer ne poznaje ni mjesto ni vrijeme budući da su to samo ljudske pretpostavke postavljene kako se bismo se lakše snalazili u tjelesnom životu. Hohnjec uspoređuje čovjekov život s napetim užetom, a čovjek poput mrava obilazi od jednog kraja, odnosno rođenja, do drugog kraja, odnosno smrti te pri tome vidi samo djelić svoga života.

Nasuprot tome, Bog vidi cijelo uže odjednom i vidi čovjeka u pravoj perspektivi (Hohnjec, 2003).

6.2.3. Ljubav je evanđelje i ispunjena želja

Ljubav je obećanje budućeg blaženstva. Istome je obećanju povjerovala i zaručnica: *Dragi moj podiže glas i govori:/ „Ustani dragano moja, ljepoto moja, i dođi,/ jer evo, zima je već minula,/ kiša prošla i nestala./ Cvijeće se po zemlji ukazuje,/ vrijeme pjevanja dođe,/ i glas se grličin čuje/ u našem kraju./ Smokva je izbacila prve plodove,/ vinograd, u cvatu, miriše./ Ustani, dragano moja, ljepoto moja i dođi.“* (2, 10-13)

Odgovor se očekuje odmah i pozvana zaručnica mora napustiti prošlost, smrt, tamu i san te poći zaručniku koji ju poziva jer u suprotnome će je ostaviti da neko vrijeme trpi kao što se događa i u trećoj glavi kada je zaručnica toliko pospana da ne odgovara na vrijeme. Zbog toga kasnije ožalošćena mora tražiti svoga zaručnika. U ljubavi nema sna jer ona je živa i aktivna pa tako i traži jednako aktivan odgovor bez zastajkivanja.

Ljubav je ujedno želja i punina te je time paradoksalno gorkoslatka jer je ljubavna čežnja gorka budući da joj nedostaje ono za čim čezne, ali je istovremeno i slatka jer je već sama čežnja za Bogom veća radost nego li posjedovanje čitavog svijeta. *To je odsutstvo bolje nego bilo koja druga prisutnost, ta je želja bolja od bilo kojeg drugog ispunjenja* (Hohnjec, 2003:84). Sama je želja već ispunjenje, a sama težnja za rajem nas tamo već i dovodi.

6.2.4. Ljubav kao moć i djelo

Ljubav posjeduje posebnu vrstu moći pa tako nikada nije slaba, plačljiva ili onemoćala već snažna i nepobjediva: *Lijepa si prijateljice moja, kao Tirsa,/ krasna si kao Jeruzalem,/ strašna kao vojska nad zastavama* (6, 4)

ili: *Tko je ova koja dolazi/ ko što zora sviće,/ lijepa kao mjesec, sjajna kao sunce,/ strašna kao vojska pod zastavama* (6, 10)

Ljubav je djelo i nije pasivna već uvijek djeluje u duetu. Iako se čini da zaljubljenici pasivno padaju u ljubav, da bi je očuvali i povećali, moraju djelovati pa tako i zaručnica pjeva: *Po ležaju svome, u noćima, tražila sam/ onoga koga ljubi duša moja,.../ Ustat ću dakle i optrčati grad,/ po ulicama i trgovima tražit ću/ onoga koga ljubi duša moja* (3, 1-3)

6.2.5. Ljubav kao iznenađuje s kojim odlazi i trpljenje

Hohnjec naziva ljubav pravom, dobrom katastrofom jer ljubav se ne može proračunati, kontrolirati, proreći ili očekivati (Hohnjec, 2003). To je karakteristika i Božje prisutnosti koja uvijek iznenađuje ljude svojom objavom: *Glas dragoga moga, evo ga dolazi,/ prelijeće brda, preskakuje brežuljke./ Dragi je moj srna,/ on je kao jelenče./ Evo ga za našim zidom,/ gleda kroz prozore, zaviruje kroz rešetke./ Dragi moj podiže glas i govori mi:/ „Ustani dragano moja, ljepoto moja, i dođi“ (2, 8-10)*

Bog zove svakog čovjeka kao što zaručnik zove svoju dragu te na isti način kao što je od Abrahama zahtijevao da napusti sigurnost ili kako je Isus pozivao svoje učenike, tako poziva i svakoga čovjeka. *Ljubav naravno trpi iz razumljivog razloga koji poziva da otvori, izloži najnježniju i najranjiviju stranu, srčano uznemireno tkivo na milosrđe voljene osobe. Ako je voljeni sam čovjek, a ne božanstvo, doći će do izdaje (Hohnjec, 2003:87).* Ljudi nisu savršeni pa tako ni njihova ljubav nije pouzdana pa tako, ako tko ljubi, trpjet će. *Jedini put zaštite protiv trpljenja jest zaštita protiv ljubavi, samoća je najveće trpljenje svega (Hohnjec, 2003:87).*

No ljubav ima moć da može preobraziti trpljenje, otkupiti ga i zauzeti. Premda se u početku trpljenje odupire silini ljubavi, no vrlo brzo ga ljubav odnosi sa sobom. Tako u Pjesmi nad pjesmama zaručnica govori o svojem trpljenju i ožiljcima koje je ljubav ostavila na njezinome tijelu: *Crna sam ali lijepa, kćeri jeruzalemske,/ kao šatori cedarski,/ kao zavjese Salamonove./ Ne gledajte što sam garava,/ to me sunce opalilo (1, 5-6)*

No to su ožiljci ljepote, a ne ružnoće kao što su i Kristove rane, koje je zadobio zbog trpljenja za ljubav, lijepe. Prema tome, i Kristova je zaručnica – Crkva – u svome trpljenju u mučeništvu lijepa. Ljubav donosi i povećava trpljenje, ali i trpljenje povećava ljubav pa tako i zručnica kaže: *ja sam bolna od ljubavi (2, 5).* Kao što ljubav usavršava trpljenje tako i trpljenje usavršava ljubav te je tek nakon takvog trpljenja, usavršene ljubavi, dopušteno zaručnici izaći iz pustinje, odnosno tamne noći kako to naziva sv. Ivan od Križa te ona konačno dostiže povjerenje, aktualni kontakt i čin ženidbe: *Tko je ta što dolazi iz pustinje,/ naslonjena na dragoga svoga?/ Probudio sam je pod jabukom (8, 5)*

6.2.6. Ljubav je osobna, slobodna i bez straha

Ljubav mora biti osobna jer uvijek ljubimo pojedinca, odnosno drugu osobu. Ne postoji ljubav čovječanstva. Biblija nikada ne naučava nešto apstraktno već životnu stvarnost pa zato Krist kaže da ljubimo Boga i svoga bližnjeg. Zašto je tome tako? Čovječanstvo se može ljubiti samo teorijski, ali ne djelom. Kao što je već navedeno, ljubav je uvijek djelo i samo se po tome prepoznaje. Riječi ljubavi malo znače. Čovječanstvo ništa ne traži za sebe; ono bi postojalo i bez

nas. Time nikada ne može biti ideal za koji bi se umiralo. Umire se za jednoga čovjeka pojedinačno. *Jedan je od svetaca rekao, pa da se radi i o jednoj osobi koju je Bog stvorio, on bi prošao kroza svu muku da samo nju spasi. Kada je Isus umro na križu, nije umro za čovječanstvo, nego za čovjeka* (Hohnjec, 2003:89). Ljubav je osobna i zato svaki čovjek ima svoje vlastito ime, kako bi ga druga osoba s ljubavlju mogla izgovarati. Tako se i u *Pjesmi nad pjesmama* očituje ova značajka ljubavi kada zbor s čuđenjem i neshvaćanjem pita: *Što je tvoj dragi bolji od drugih,/ o najljepša među ženama* (5, 9)

Na što ona odgovara: *Dragi je moj bijel i rumen,/ ističe se među tisućama* (5, 10)

A isto vrijedi i s njegova gledišta: *Ima šezdeset kraljica,/ osamdeset inoča,/ a djevojaka ni broja se na zna./ Ali je samo jedna golubica moja, savršena moja* (6, 8-9)

Onaj koji ljubi vidi onoga koga ljubi kao centar svemira; ne kao jednog od mnogih već kao jednog jedinog. Tako i Bog vidi svakoga čovjeka pojedinačno i to kao jedinstvenu individualnu i neponovljivu osobu te će učiniti sve kako bi ga privukao sebi. Bez obzira koliko milijuna drugih ljudi ljubi, tražit će tu jednu osobu kroz sve njezine pustinje grijeha kako bi je vratio sebi. Ako Bog, u takvoj osobnoj ljubavi, kaže čovjeku: *Što je ljiljan među trnjem,/ to je prijateljica moja među djevojkama* (2, 2); onda i čovjekov odgovor, u takvoj istoj ljubavi, treba biti: *Što je jabuka među šumskim stablima,/ to je dragi moj među mladićima* (2, 3)

Tek se u tome odgovoru nalazi ispunjenje prve i osnovne zapovjedi: Ljubi Gospodina Boga svoga svim srcem svojim, svom dušom svojom i svim razumom svojim. Ljubav je osobna pa je i ljubomorna te je tako i Bog ljubomoran. Onaj tko ljubi ne želi ljubljenoga dijeliti s drugima te stoga Bog mora biti bezgraničan kako mogao jednako ljubiti sva svoja stvorenja bez ikakve podjeljenost. No čovjek, iako potječe iz beskonačnosti, u svojoj tjelesnosti nije beskonačan poput Boga. Zbog toga može podariti svoju ljubav i vjeru samo jednome, jedinstvenom i individualnom Bogu, a ne nekom udaljenom i apstraktnom. Preslika toga odnosa u ljudsku tjelesnu sferu svakako je brak koji je također obećanje nepodijeljene ljubavi koja će trajati zauvijek.

Nije ljubav ako nije slobodno dana i u slobodi prihvaćena. Hohnjec navodi tri moguća ponašanja i utjecanja na ljude: guranje koje uvijek podrazumjeva prisilu, nošenje koje je preuzimanje tuđeg tereta na sebe i jedino u kojem je odnos ravnopravan – povlačenje. Objašnjava to svojevrsnim magnetizmom kojim privlačimo ljude da nas slijede jer sami žele (Hohnjec, 2003). To je ono što u *Pjesmi nad pjesmama* zaručnica iskazuje kada kaže: *Povuci me za sobom, bježimo!* (1, 4)

Time ona pokazuje kako ma pravo na inicijativu, želju i slobodno odlučivanje što znači da u njihovom odnosu nije podređena niti kao sluškinja niti kao dijete. U tome vidimo svu

veličinu Božjega dara kojim nas je – htjeli mi to prihvatiti ili ne – izjednačio sa samim sobom. Dao nam slobodnu volju kojom sami odabiremo želimo li Ga slijediti ili ne te nas nikako ne može prisiliti da Ga ljubimo ako sami to ne odaberemo. Bog sam ne može utjecati na ljubav jer ju nije stvorio. Već je zaključeno kako je ljubav aktivna sila, a ne pasivna dakle prema tome nije ni stvorena jer sve stvoreno je pasivno. Nijedno stvorenje, ni svemir pa ni čovjek, nisu ništa učinili kako bi bili stvoreni jer u svojoj pasivnosti ni ne mogu. Ljubav je slobodna, neprisiljena i na nju se ne može utjecati. Ona je sila koja se rađa i raste gdje sama odabere i kada to poželi. Toga je svjestan i zaručnik u *Pjesmi nad pjesmama* pa na više mjesta kaže: *Zaklinjem vas, kćeri jeruzalemske/ srnama i košutama poljskim,/ ne budite, ne budite ljubav moju/ dok sama ne bude htjela* (2, 7; 3, 5; 8, 4)

U ljubavi nema straha jer ljubav i strah ne mogu živjeti ne istome mjestu. *Straha u ljubavi nema, nego savršena ljubav izgoni strah* (1 Iv 4, 18). Što je veći strah potrebna je veća ljubav da ga protjera i obrnuto. No dobro je da postoji strah koji ljubav može otjerati jer i strah je, doduše tek početna, veza s Bogom. Ljubav koja nastup je jaka, svršena i intimna veza. I zaručnica se na početku *Pjesme nad pjesmama* skriva u strahu pred svojim ljubljanim (2, 4), no agape, a ne strast, izgoni strah i zauzima njegovo mjesto.

6.2.7. Ljubav je istinoljubiva i vjerna

Ljubav nije samo najviša vrijednost čovjekova života i svijeta već je ujedno i najviša istina. Ona ispunjava čovjeka, ali i kompletnu stvarnost pa tako i nužno živi u toj stvarnosti. Ona je realna, a ne nekakav apstraktni ideal kako mnogi pokušavaju ustvrditi. Svijet bez ljubavi čovjeku bi bilo nemoguće izdržati. Ljubav sačinjava čovjekovu stvarno i omogućava mu da opstoji uopće. *Ljubav je stoga središnji zakon stvarnosti i kada čovjek ljubi, suobličuje se stvarnosti* (Hohnjec, 2003:92).

Ljubav je istinita i ne treba joj izvanjskih zakona. Zbog toga može biti u potpunosti slobodna. No u svojoj slobodi, ljubav uvijek bira biti vjerna i to je usko povezano s drugom njezinom značajkom, a to je da je osobna. Ljubav se želi dati jednome, a ne rasipt se i dijeliti među mnogima: *Ti si vrt zatvoren,/ sestro moja, nevjesto,/ vrt zatvoren i zdenac zapečaćen* (4, 12) Osim toga, ljubav se uvijek štiti od mogućih uljeza: *Stavi me kao znak na srce,/ kao pečat na ruku svoju* (8, 6)

Ljubav se uvijek daje u potpunosti. Čovjek je cjelina tako da se mora davati kao cjelina. Ne može se razdijeliti jer ako se umnože primatelji ne umnaža se samo dar nego i djelitelj sam. U tome slučaju, kako je već rečeno, samo se Bog može davati više nego jednome, odnosno a

svakome čovjeku pojedinačno i istovremeno, a da Njegova ljubav za pojedinog čovjeka ostane vjerna i zapečaćena.

6.2.8. Ljubav je jednostavna, a sveobuhvatna

Neiscrpna dubina *Pjesme nad pjesmama* istraživana je kroz teološke, svetačke i mističke umove te njihove zapise, no njezin stil je zapanjujuće jednostavan: *Gle, kako si lijepa, prijateljice moja/ gle, kako si lijepa,/ imaš oči kao golubica./ Gle, kako si lijep, dragi moj,/ gle, kako si mio./ Zelenilo je postelja naša* (1, 15-16)

Hohnjec navodi kako su ovi jednostavni stihovi neljubitelju banalno, dosadno beskonačno ponavljanje dok su ljubitelju savršeni dijaman (Hohnjec, 2003). To je stoga jer je ljubitelj zaokupljen svojom ljubavlju i ljubljenikom te mu on nikada ne dosađuje. Njegovo ponavljanje može ići u beskonačnost jer mu se ljubljene uvijek prikazuje novim. Svaka jednostavna rečenica bitna je i istinita jer se ne nalaze riječi kojima bi se mogla bolje iskazati čežnja srca, a srce razumije savršene i jednostavne stvari. *Gle, kako si lijepa* reflektira upravo to savršenstvo. *Imaš oči kao golubica* predstavlja nemogućnost ljudskih riječi i pojmova da iskažu to savršenstvo u potpunosti. *Gle, kako si mio* predstavlja osjećaj kojega se ljubitelj ne može zasititi ni u vječnosti, a *zelenilo je postelja naša* ukazuje na to da čitava priroda poprima savršeni oblik kroz takvu ljubav i sudjeluje u njezinu slavljenju.

Ljubav u *Pjesmi nad pjesmama* uključuje sve ljubavi pa je time i sveobuhvatna. Prvo se vidi ushićenje erotičke želje koje kroz pjesmu postaje dublje, strastvenije, intenzivnije ushićenje srca koje nadilazi samu tjelesnu želju: *Srce si mi ranila,/ sestro moja, nevjesto,/ srce si mi ranila/ jednim pogledom svojim,/ jednim samim biserom kolajne svoje* (4, 9) Nakon iskazivanja same erotičke želje, slijedi i aktualizacija te želje u djelo: *Probudio sam je pod jabukom* (8, 5) Taj stih predstavlja židovski eufemizam za prvi ljubavni čin sa zaručnicom djevicom. Donosi se i zaključak vrhunske osjećajnosti: *Žar je njezin žar vatre i plamena Jahvina* (8, 6)

Prije nego li navede i druge oblike ljubavi i osjećajnosti koje susrećemo u *Pjesmi nad pjesmama*, Hohnjec ističe kako se ovim stihovima jasno poručuje da *brak koji ne ostvaruje „eros“ unutar okolnih zidova osjećaja neće dugo živjeti* (Hohnjec, 2003:94). Drugi su oblici prijateljstvo u jednakosti: *Takav je dragi moj,/ takav je prijatelj moj, o kćeri jeruzalemske* (5, 16); i sebedarje: *Dragi moj pripada meni, a ja njemu* (2, 16) Ako bilo koja od navedenih dimenzija nedostaje u braku, nepotpun je i u opasnosti pred pucanjem. Također, sve su ove dimenzije prisutne i usavršene i u božanskome braku.

6.2.9. Ljubav sve pobjeđuje

Ljubav je božanska sila i ne postoji niti jedna druga koja joj se može suprotstaviti. Prema tome, ni u *Pjesmi nad pjesmama* ne postoji zapreka za ljubav. Brda su biblijski simbol zapreke (Iz 40, 4), no dragi dolazi, prelijeće brda, preskakuje brežuljke (2, 8). Svaka zapreka biva preobražena samom ljubavlju i predstavlja novumogućnost za herojstvo. U svojoj uzvišenosti i svetosti brak traži samoodricanje, a samo savršena ljubav rado odgovara na takav izazov.

Trijumf ljubavi *Pjesma nad pjesmama* prikazuje borbenim i slavljeničkim slikama: *Što se to diže iz pustinje/ kao stup dima/ iz kada smirne i tamjana/ i svih prašaka mirodijskih?/ Gle, to je nosiljka Salomonova,/ oko nje šezdeset kršnih momak/ između najkršnijih u Izraelu./ Svi su vični mačevima,/ za rat su izvježbani,/ svakome je sablja o boku/ zbog opasnosti noćnih./ Sebi je prijestolje načinio kralj Salomon/ od drveta libanonskog./ Stupove je napravio od srebra,/ naslon od zlata,/ sjedište od grimiza,/ unutra je sve ukrašeno ljubavlju kćeri jeruzalemskih./ Izadite, kćeri sionske, i vidite kralja Salomona/ pod dijademom kojim ga mati ovjenčala/ na dan svadbe njegove,/ na dan radosti njegova srca* (3, 6-11) Ljubav je viša od svih vrijednosti i s pravom se hvali na ovome mjestu jer pripada joj prijestolje, klicanje i slavljenje kakvo joj nudi *Pjesma nad pjesmama*.

6.2.10. Ljubav kao dijalog

Pjesma nad pjesmama prikazuje dijalog zaručnika i zaručnice u kojemu oni jedno drugome izriču koliko se ljube. Prema tome, ljubav između Boga i duše živi u dijalogu – Bog govori duši i ona mu uvraća; duša se obraća Bogu i On joj odgovara. U ateizmu postoji samo ljudski monolog, a u panteizmu božanski monolog s ljudima i stvorenim svijetom. Samo teizam dopušta i potiče dijalog i sučeljavanje Stvoritelja i stvorenja. To se vidi i u tome što u teističkim kulturama prevladava ljubavno pjesništvo koje duhovni dijalog preslikava na onaj tjelesni, doslovni. Pri tome vidimo već prikazano kroz ovaj rad, a to je da najjednostavnija konverzacija uspješno predstavlja i najviše otajstvo i najdublja mistička traženja.

Ljubav uvijek mijenja čovjeka jer kad netko ljubi više ne posjeduje samoga sebe jer se darovao drugome i primio onoga koga ljubi namjesto sebe. U tome se odnosu nadilazi tradicionalno shvaćanje veze između dara i darivatelja, odnosno subjekta i objekta. Tu relaciju možemo shvatiti tek promatranjem otajstva Presvetog Trojstva. *Ljubitelji pripadaju jedno drugome jer ljubav je Božje naravi i osoba u Presvetom Trojstvu gdje se osobe daruju jedna drugoj. Sin je prava Riječ ili misao ili duša Oca, tako potpuni dar da je to druga Osoba. I Duh je prava ljubav između Oca i Sina tako potpunoma u daru da i On postaje treća Osoba* (Hohnjec, 2003:97). Preslika te činjenice na ljudsku ljubav je da se ljubitelji uistinu tako daju jedno drugome

da postaju jedno, ali ne prestaju biti dvoje. Kao što je i u Trojstvu najviše jedinstvo, tako je i između dvoje koji se ljube uže jedinstvo nego li je između jednog ljubitelja i njega samoga. Odnosno, to znači kako je onaj koji ljubi sa svojim ljubljenim našao takvo jedinstvo da to postaje njegov pravi identitet u kojemu je više nego li u samome sebi. Što se dogodi onome koga ljubi ljubitelju se događa dvostruko jer se događa njemu u drugome i drugome u njemu.

6.2.11. Ljubav je naravna, spremna i spolna

Svojstvo ljubavi je da je ona istovremeno naravna i nadnaravna – poput Krista, koji je istovremeno i Bog i čovjek. Prema tome, ljubav ovisi o prirodnim silama što vidimo i u tome da se autor *Pjesme nad pjesmama* obilato koristi slikama prirode kako bi predočio ljubav u njezinoj punini. Sve se u prirodi može upotrijebiti kako bi simboliziralo ljubav jer sve je u prirodi stvoreno Božjom ljubavlju i želi ju očitovati pa se tako ne mora tražiti zamjetna sličnost kada se čitaju stihovi *Pjesme nad pjesmama* već se treba koncentrirati na emocionalne jednakosti koje su njima prikazane: *Kako si lijepa, prijateljice moja,/ kako si lijepa!/ Imaš oči kao golubica/ (kad gledaš) ispod koprene./ Kosa ti je kao stado koza/ što izadoše na brdo Gilead./ Zubi su ti kao stado ovaca ostriženih/ kad s kupanja dolaze:/ idu dvije i divije kao blizanke/ i nijedna nije osamljena./ Usne su tvoje kao trake od grimiza/ i riječi su tvoje dražesne,/ kao kriške mogranja tvoji su obrazi/ pod koprenom tvojom./ Vrat ti je kao kula Davidova,/ za obranu sagrađena:/ tisuću štitova visi na njoj,/ sve oklopi junački./ Tvoje su dvije dojke/ kao dva laneta, blizanca košutina/ što pasu među ljljanima (4, 1-5)*

Ljubav je uvijek spremna na primanje i davanje te ne oklijeva u tome. Hohnjec to objašnjava na primjeru Blažene Djevice Marije koja je po tome što nije zastajkiivala u svome potvrdnom odgovoru Bogu pokazala svoju savršenu ljubav (Hohnjec, 2003). No zaručnica u *Pjesmi nad pjesmama* nije takva; ona je sličnija nesavršenoj ljudskoj duši koja zbog straha odlaže svoju želju za izvršenjem ljubavi bez obzira što joj to donosi bol i jad: *Ja spavam, ali srce moje bdi./ Odjednom glas! Dragi moj mi pokuca:./, Otvori mi sestro moja, prijateljice moja,/ golubice moja, savršena moja,/ glava mi je puna rose kosa noćnih kapi./ “Svukla sam odjeću svoju,/ kako da je odjenem?/ Noge sam oprala,/ kako da ih okaljaj?/ Dragi moj promoli ruku kroz otvor,/ a sva mi utoba uzdrhta./ Ustadoh da otvorim dragome svome,/ a iz ruke mi prokapa smirna/ i poteče na ručku zavora./ Otvorih dragome svome,/ ali on se već bijaše udaljio i nestao./ Ostala sam bez dahakad je otišao./ Tražila sam ga ali ga nisam našla,/ zvala sam, ali nije se odazvao./ Sretoše me čuvari koji grad obilaze,/ tukli su me, ranili i plašt mi uzeli/ čuvari zidina./ Zaklinjem vas, kćeri jeruzalemske,/ ako nađete dragoga moga,/ što ćete mu reći?/ Ja sam bolna od ljubavi (5, 2-8)*

Ljudska duša koja traži, želi i čezne za Bogom uvijek će proći ovakav put. O tome iskustvu pišu i veliki mističari poput sv. Ivana od Križa ili Tereze Avilske. Bog ne ulazi kroz vrata našega srca prisilno već poput srpljivog zaručnika stoji pred vratima i kuca, zove šaptom. Duša odgovara sa strahom i zebnjom tražeći izgovore zašto da ga ne pusti k sebi. Bog joj tada pruža ruku, tek djelić i predokus onoga što joj nudi, ali dovoljno da joj ulije hrabosti i da se čežnja toliko pojača da mu potrči otvoriti vrata. No Bog, u svome beskonačnom poštivanju slobodne volje, odlazi i skriva se. Duša na to ostaje bez daha. Zaleđena i sama. Osjeća krivnju jer nije odmah odgovorila pa ga polazi tražiti, no On se skrio samo kako bi joj ostavio dovoljno vremena da odluka u njoj sazrije i ojača; da se iskra čežnje razbukta u plamen koji prožima čitavo njezino biće. Vraća joj se tek tada kad je taj plamen očistio u njoj sve nesavršeno; svako oklijevanje i strah; kada žeda za Njim toliko da ga više ne može odbiti. Iznemogla duša od trpljenja i samoće, potpuno prazna i slobodna od svih svojih navezanosti i strahova prepušta mu se u punini tek sada sposobna primiti svu Njegovu ljubav koju joj želi pružiti. Ova *igra* skrivanja i traženja između Boga i čovjekove duše ne događa se samo jednom već u ciklusima kroz čitav zemaljski život da bi se konačno spojili za vječnost nakon čovjekove tjelesne smrti. *Pjesma nad pjesmama* govori upravo o tome odnosu i zato su mnogi sveci i mističari upravo u njezinim stihovima tražili utjehu u trenucima kada bi im se Bog skrivao.

Osnovna dimenzija naravne ljubavi svakako je spolnost. Postoje mnoge ograničavajuće predrasude o ljudskoj seksualnosti koji sputavaju i otežavaju govor o činu koji je ujedno jednako svet koliko je i prirodan. Mnoge su rasprave napisane o čudu prokreacije pomoću kojega i čovjek sudjeluje u Božjoj stvaralačkoj moći, točnije postaje ravnopravan partner Bogu, tako da ako netkoželi poricati jedinstvo tijela i duše, nikako ne može poreći da je tijelo djelo muškarca i žene. I to ne samo njihovih tijela već cjelokupnih osoba. Istina, potrebu za prokreacijom Bog je utisnuo u tijelo kako ni ono ne bi bilo zanemareno u Njegovoj stvaralačkoj misiji te ga je samim time i posvetio, no to nipošto nije dovoljno kako bi se ispunila čovjekova čežnja koju rađa ljubav. Riječ je o snažnoj duhovnoj potrebi čije postojanje mnogi ne žele priznati, a upravo ta potreba ponajviše govori o čovjekovoj božanstvenosti; o tome da smo stvoreni na sliku Božju i po tome imamo silnu potrebu i čežnju za stvaranjem.

Ljubav stoga mora razlikovati spolove i prihvaćati paralelu muškarca i žene. Čovjek je ili muško ili žensko te prema tome razvija svoju stvaralačku ulogu. Odgovor na to kako se takav odnos preslikava na onaj s Bogom nalazimo u mistika koji tvrde kako su Bogu sve duše ženskog roda što vidimo i u tome da je i sama riječ *duša* ženskog roda (Hohnjec, 2003). Pri tome to ne znači da su sve duše žene već govori ponešto o obliku odnosa između Boga i duše. Taj odnos predočava i *Pjesma nad pjesmama* u kojoj je zaručnik simbol Boga, a zaručnica duše. Svakako,

ovdje se radi od slici jer Bog nema tijela pa time ni biološki spol, no ono što ima je način na koji prožima dušu, a koji je identičan onome na koji muškarac prožima ženu. To je razlog zašto Biblija uvijek Boga prikazuje u slici muškarca, makar On ima određena obilježja majke. Bog je nesporno biće, ali ga duša doživljava kao muža jer ju duhovno prožima, ulazi u nju i stvara novi život u njoj. Čovjek ne može ući u Boga i stvoriti život u Njemu, no isto tako čovjek je potreban Bogu kao partner u stvaranju. Žena ne može sama začeti novi život u sebi, niti muškarac može roditi dijete već tek zajedno mogu donijeti novoga čovjeka na svijet. Upravo je tako i Bog odabrao sebi čovjeka i dušu u njemu da zajedno *čine sve novo*.

6.2.12. Ljubav je živa i jaka kao smrt

Ljubav se prihvaća kao živa stvarnost jer žive životinje nastavljaju životinjsku ljubav, živa ljudska bića ljudsku ljubav, a živi Bog nastavlja božansku ljubav. No postoje razlike između ovih ljubavi jer ljubav na životinjskoj razini iako teži za nastavljanjem života, sama po sebi nije živa onako kako je živa ljudska ljubav ili božanska. Naime, kako je već rečeno, Duh Sveti živa je ljubav između Oca i Sina i to toliko živa da tvori u potpunosti jedinstvenu Osobu. On je život sam u sebi i punina ljubavi. Ljudska ljubav ima nešto od životinjske i od božanske jer mora se biološki umnožiti ako želi postati nova osoba. Životinjska ljubav ne stvara osobe već produžuje život, a ljudska produžuje život i stvara novu osobu, no ne takvu kakva je Duh Sveti. Prema tome, ljubav u ljudima mora biti dijelom one iste stvarne snage kojom Bog stvara osobu. Zbog toga su sve slike ljubavi u ljubavnoj poeziji, a time i u *Pjesmi nad pjesmama*, slike bujanja života i stvaranja: vrt (4, 12. 16), vinograd (8, 11-12), izvor žive vode (4, 15). *Ljubav raste poput biljke. Ne raste samo u ljudima kao neka fikcija, nego ljudi u nju urastaju, s njom su kao njena funkcija. Ona ima svoj vlastiti život, jer je Božje sjeme zasijano u ljudskim životima (1 Iv 4, 16)* (Hohnjec, 2003:101).

Ljubav i život toliko su srasli jedno u drugo da su potpunosti neodvojivi. Kada *Pjesma nad pjesmama* kaže kako je *ljubav jaka kao smrt* onda ponajviše govori o snazi i nepobjedivosti ljubavi jer je ona jedina koja može stajati iznad smrti. Sve drugo će smrt odstraniti i razoriti, no ljubav će ju jedina nadživjeti. Ona će ostati jednako snažno živjeti u čovjeku i čovjek u njoj jedino ako se duša u potpunosti identificira s ljubavlju; ako je primi u sebe kao svoj jedini bitak, duša je sigurno zaštićena od smrti i propasti. Bog je ljubav i stoga ljubav ostaje vječno. Ljubav i život su neodvojivi, a time i Bog i život te će stoga svaki čovjek koji prihvati ljubav i veže svoju dušu uz ljubav, vezati se uz Boga i svoj život uz vječnost. To je brak i savez koji *Pjesma nad pjesmama* ponajviše slavi.

Smrt tada nema udjela u čovjeku jer ne može mijenjati ljubav koja je jača. Ljubav je nadjačala smrt na Kalvariji i izmijenila ju. Bog je platio cijenu za čovjekov vječni život jer nema veće ljubavi nego li dati život za drugoga. Pred takvom ljubavi smrt uzmiče i takva ljubav može učiniti sve: ispuniti Propovjednikovu ispraznost i otkupiti Jobovu patnju kako bi ostala samo *Pjesma nad pjesmama* spjevana u slavu vječne radosti susreta između Boga-zaručnika i Njegove zaručnice-duše.

7. ZAKLJUČAK

Kada čitatelj Biblije po prvi puta naiđe na *Pjesmu nad pjesmama* iznenađeno će utvrditi kako pred njime stoji prekrasna zbirka ljubavne poezije koja neusiljenim erotskim jezikom i s puno dostojanstva slavi ljubav muškarca i žene. Ta intrigantna mudrosna knjiga, uvijek je bila predmetom mnogih rasprava, a i danas uznemiruje najrazličitije istraživače. Vjernici pak u njoj pronalaze nadahnuće i snagu – uvjerenje kako je ljubav pobjedila smrt. S njenim se stihovima jednako lako poistovjećuje mistik kao i zaljubljena djevojka koja željno iščekuje susret s mladićem. Bračni parovi shvaćaju njezinu dubinu i tajnovitost, a teolozi pronalaze odgovore na pitanja o Otajstvu.

Pažnju plijeni već sam njezin naslov, no već nakon prvih nekoliko redaka čitatelj je uveden u potpuno novi svijet pjesničkih slika proljeća, cvjetanja, plodova, pastirskih pejzaža, pjesme, plesa, ali i noćnih udvaranja i lutanja. Svojom ljepotom izraza i sadržaja te pjesničkim zanosom tvori ozračje mladenačke svježine, snažnih osjećaja, ljubavne strasti, vrućih želja, neumornih traženja i vatrenih susreta. Kroz stihove se prelijevaju tisuće boja i miomirisa koji čitatelja odnose na istok sve do Svete zemlje.

U kontekstu biblijskih izričaja o ljudskoj seksualnosti, ljubavi i braku, *Pjesma nad pjesmama* zauzima središnje mjesto te ako bismo njezine stihove shvaćali doslovno onda bismo mogli reći kako pjeva o ljubavi muškarca i žene. Pri tome ne bi bilo greške jer opjevava upravo ono što je Bog usadio u ljudsko srce te je time opravdala svoju kanoničnost. Pokazuje kako ljubav i brak nemaju svrhu samo u plodnosti, kako se prikazuje drugdje u Starom zavjetu, već su sami po sebi i u sebi svrhoviti.

Na današnjeg će čitatelja ovakvo shvaćanje ostaviti snažan dojam jer činjenica je kako živimo u vremenu i svijetu u kojem je seksualnost postala neosobna, a pravi eros nestao jer je na mjesto ljubavi došla seksualna tehnika. *Pjesma nad pjesmama* mogla bi tako čitatelju pokazati put prema put prema cjelovitoj ljubavi pa bi tako čak kroz ispravan doživljaj tjelesne ljubavi mogao prepoznati odsjaj Božje ljubavi.

8. LITERATURA

KNJIGE:

- Baum, A, 1997, *Propovjednik i Pjesma nad pjesmama*, Zagreb
- *Biblija*, Kaštelan, J (ur.); Duda, B (ur.), 2008, Zagreb
- Hohnjec, N, 2007, *Kasna i mudrosna Biblija*, Zagreb
- Hohnjec, N, 2003, *Tri biblijske filozofije života*, Zagreb
- *Jeruzalemska Biblija*, Rebić, A (ur.); Fućak, J (ur.); Duda, B (ur.), 2004, Zagreb
- Mikuličić, D, 2000, *Pjesma nad pjesmama*, Zagreb
- Paljetak, L, 2005, *Sastavljanje Orfeja*, Zagreb
- Petrović, S, 1982, *Klasične književnosti Bliskog istoka*, Zagreb
- Rupčić, Lj; Ladan, T, 2004, *Pjesma nad pjesmama koja je od Salomona*, Zagreb
- Salvoldi, V, 2001, *Ljubav u Pjesmi nad pjesmama*, Zagreb
- Solar, M, 2003, *Povijest svjetske književnosti*, Zagreb
- Tomić, C, 1988, *Začeci židovstva*, Zagreb

ČLANCI:

- Kresina, A, 1985, *Pjesma nad pjesmama, parenetska parabola*
<http://hrcak.srce.hr/file/54845> 1. svibnja 2012.
- Piskač, D, 2008, *Tipologija biblijskih invokacija na temelju Psalama i Pjesme nad pjesmama*
<http://hrcak.srce.hr/file/40086> 1. svibnja 2012.
- Špehar, M, 2010, *Mistika u velikim nekršćanskim monoteističkim religijama židovstvu i islamu*
<http://hrcak.srce.hr/file/76041> 1. svibnja 2012.